

Jerzy Stryk*

Powództwa przeciwegzekucyjne małżonka dłużnika (art. 840 § 1 pkt 3 i art. 840¹ kodeksu postępowania cywilnego)

1. UWAGI WSTĘPNE

Przeprowadzona w 2004 r.¹ nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego² w sposób gruntowny zmodyfikowała zasady odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich. O ile przed zmianą przepisów obowiązywała generalna reguła zaspokojenia roszczeń wierzyciela z majątku wspólnego małżonków³, o tyle po nowelizacji odpowiedzialność małżonków majątkiem wspólnym za długi jednego z nich została co do zasady ograniczona do zobowiązań wynikających z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka⁴. Procesowym odpowiednikiem prawnomaterialnej regulacji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w omawianym zakresie są przepisy kodeksu postępowania cywilnego⁵ dotyczące tzw. postępowania klauzulowego, w którym badaniu podlegać może m.in. przesłanka zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, również znowelizowana wskazaną wyżej ustawą. Oprócz udziału w postępowaniu klauzulowym małżonek dłużnika może podejmować obronę przed egzekucją skierowaną do majątku wspólnego przy pomocy powództw przeciwegzekucyjnych. Nowelizacja z 17.06.2004 r. dodała w tym zakresie nowy przepis art. 840¹ k.p.c., określający zasady powołania się przez małżonka dłużnika na zarzut umownego wyłączenia wspólności. Jednocześnie nowelizacją z 2.07.2004 r.⁶ ograniczona została możliwość podnoszenia zarzutów dłużnika przez jego małżonka (art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.).

* Autor jest adiunktem w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości oraz w Katedrze Prawa Rodzinnego i Prawa Nieletnich Wydziału Prawa i Administracji UKSW.

¹ Ustawa z 17.06.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691), dalej jako nowelizacja z 17.06.2004 r.; omawiane zmiany weszły w życie 20.01.2005 r.

² Ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 ze zm.), dalej jako k.r.o.

³ J.S. Piątoski w: *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, J.S. Piątoski (red.), Wrocław 1985, s. 443 i 446–447.

⁴ Por. np. T. Smoczyński w: *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, T. Smoczyński (red.), Warszawa 2009, t. 11, s. 489 i n.

⁵ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.), dalej jako k.p.c.

⁶ Ustawa z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804), dalej jako nowelizacja z 2.07.2004 r.

Jeszcze przed wejściem w życie art. 41 k.r.o. w nowym brzmieniu w doktrynie pojawiły się kontrowersje dotyczące obowiązywania nowej regulacji prawnej⁷. Pojawiające się wątpliwości przemawiały za podjęciem badania praktyki sądowej w zakresie obowiązywania nowych regulacji prawnych. Badanie takie zostało przeprowadzone w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w pierwszej połowie 2012 r.⁸ Wnioski, które zostały sformułowane, przemawiały na rzecz kontynuowania badań, tym razem w odniesieniu do powództw przeciwegzekucyjnych. W ten sposób powinien zostać zrekonstruowany pełen model empiryczny odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich. Istotną kwestią jest również ocena wspomnianej wyżej nowelizacji art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., ograniczającej zakres zarzutów, z którymi może wystąpić małżonek dłużnika.

W pierwszej części niniejszego opracowania analizie poddane zostaną unormowania dotyczące powództw przeciwegzekucyjnych małżonka oraz powiązane z nimi zagadnienia materialnoprawne, natomiast w drugiej – wyniki przeprowadzonego badania aktowego.

2. OBRONA MAŁŻONKA DŁUŻNIKA W POSTĘPOWANIU KLAUZULOWYM

Z punktu widzenia oceny sytuacji małżonka występującego z powództwem przeciwegzekucyjnym istotne znaczenie ma omówienie działań, które może on podejmować na wcześniejszym etapie postępowania egzekucyjnego, w szczególności ewentualnych zarzutów zgłaszanych w postępowaniu o nadanie przeciwko niemu klauzuli wykonalności. Ważnym problemem jest również określenie zakresu kognicji sądu w tym postępowaniu. Ze względu na niedopuszczalność wielokrotnego orzekania przez sąd o tej samej prawomocnie rozstrzygniętej sprawie doprecyzowanie tego zakresu w postępowaniu klauzulowym i procesie z powództwa przeciwegzekucyjnego ma pierwszorzędne znaczenie. Dodatkowym czynnikiem komplikującym analizę jest konieczność stosowania w praktyce dwóch unormowań w omawianym zakresie, tj. przepisów sprzed nowelizacji z 2004 r. oraz obowiązujących po niej⁹. Jak wskazują badania, mimo upływu czasu nadal duża część spraw rozstrzygana jest według starych przepisów. Ponieważ wiele z egzekwowanych obecnie roszczeń powstało jeszcze w latach 90. XX w., nadal należy spodziewać się napływu spraw, w których stosowane będą przepisy sprzed nowelizacji¹⁰.

⁷ Por. np. A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi do projektu zmiany małżeńskiego prawa majątkowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001/1, s. 154–160; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie małżeńskiego prawa majątkowego* (cz. 1), „Rejent” 2004/8, s. 159–161; J. Stryk, *Nowelizacja kodeksu rodzinnego i opiekuńczego dotycząca majątku małżonków*, „Jurysta” 2004/11–12, s. 44.

⁸ J. Stryk, *Postępowanie w sprawie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika*, „Prawo w Działaniu” 2012/12, s. 101–144.

⁹ Art. 5 ust. 6 nowelizacji z 17.06.2004 r. przewiduje, że jeżeli roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy, egzekucję prowadzi się według przepisów dotychczasowych. Wątpliwości dotyczące tego, czy przytoczona regulacja dotyczy również postępowania klauzulowego, rozstrzygnął Sąd Najwyższy (dalej jako SN) w postanowieniu z 17.05.2007 r. (III CZP 44/07), LEX nr 258517, opowiadając się za objęciem tego postępowania dyspozycją przepisu art. 5 ust. 6 nowelizacji z 17.06.2004 r.

¹⁰ Badanie dotyczące postępowania w sprawach o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika wykazało, że w ponad połowie zbadanych spraw (51,4%) rozstrzygnięcie zapadło na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów. Badaniu podlegały sprawy prawomocnie zakończone w latach 2010 i 2011 – por. J. Stryk, *Postępowanie...*, s. 117 i 122.

Szczegółowe omówienie regulacji prawnomaterialnej odpowiedzialności małżonków za zobowiązania majątkiem wspólnym oraz zagadnień związanych z postępowaniem klauzulowym przekracza ramy niniejszego opracowania, w którym przywołane zostaną jedynie najważniejsze informacje w zakresie interpretacji przepisów oraz wnioski z przeprowadzonych dotychczas badań, istotne dla głównego przedmiotu rozważań¹¹.

Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2004 r. przewidywały zdecydowanie szerszy zakres odpowiedzialności majątkiem wspólnym, niż ma to miejsce obecnie. Zgodnie z art. 41 § 1 k.r.o. małżonkowie co do zasady ponosili pełną odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich. Wyjątki od tej zasady przewidywał art. 41 § 2 i 3 k.r.o. Ograniczenie odpowiedzialności mogło mieć miejsce w przypadku wierzytelności powstałych przed zaistnieniem wspólności oraz dotyczących majątku odrębnego dłużnika. Ponadto ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności majątkiem wspólnym mogło nastąpić ze względu na zasady współżycia społecznego. Powołanie tych okoliczności stanowiło metodę obrony małżonka dłużnika przed egzekucją, jednak w doktrynie i orzecznictwie nie było jednolitości poglądów co do właściwego momentu na ich podniesienie.

Skierowanie egzekucji do majątku wspólnego było możliwe po nadaniu klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko dłużnikowi, także przeciwko jego małżonkowi, stosownie do art. 787 k.p.c. (w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2004 r.). W doktrynie prezentowany był pogląd, że postępowanie klauzulowe ma charakter formalny, tzn. powinno koncentrować się jedynie na zbadaniu formalnych warunków nadania klauzuli wykonalności¹². Precyzyjne określenie kognicji sądu w tym postępowaniu miało (i ma nadal) kluczowe znaczenie z punktu widzenia wskazania właściwego momentu podniesienia wymienionych wyżej zarzutów przez małżonka dłużnika – w ramach postępowania klauzulowego lub w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego. Nie budziło wątpliwości, że w postępowaniu klauzulowym badaniu podlega pozostawanie w związku małżeńskim przez dłużnika i osobę, przeciwko której skierowany był wniosek, oraz istnienie między nimi wspólności ustawowej¹³. Natomiast wątpliwości wywoływała dopuszczalność podniesienia zarzutów na podstawie art. 41 § 2 i 3 k.r.o. Przykładowo przeciwko takiej możliwości opowiadał się E. Wengerek, wskazując na typowo merytoryczny charakter tych zarzutów, właściwy dla sprawy z powództwa przeciwegzekucyjnego¹⁴. O przyjęciu wykładni dopuszczającej podniesienie zarzutów z art. 41 § 2 i 3 k.r.o. zadecydowała ostatecznie nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego z 1975 r.¹⁵, która dodała do art. 787 k.p.c. nowy § 2, mówiący wprost

¹¹ Omówienie poglądów wyrażonych w doktrynie oraz orzecznictwa zostało dokonane w części teoretycznej raportu dotyczącego badania aktywnego postępowania w sprawie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika – por. J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 102 i n. oraz powołana tam literatura.

¹² E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 141; F. Zedler, *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976, s. 139–140.

¹³ E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 142.

¹⁴ E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 141.

¹⁵ Ustawa z 19.12.1975 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 45, poz. 234). Nowelizacja opowiadała poglądom wyrażonym w orzecznictwie SN – por. np. postanowienie SN z 2.12.1970 r. (II CZ 122/70), OSNCP 1971/6, poz. 112; uchwała SN z 5.12.1984 r. (III CZP 76/84), OSP 1986/2, poz. 27; por. też J.S. Piątoski w: *System...*, s. 459; J. Krajewski w: J. Krajewski, K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Tekst. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Warszawa 1977, s. 671; E. Holewińska-Łapińska, *Ochrona interesów małżonka dłużnika w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim*, „Przegląd Sądowy” 1999/5, s. 30 i n.

o ograniczeniu odpowiedzialności majątkiem wspólnym na wniosek małżonka dłużnika. Konsekwencje przytoczonych rozwiązań dla wystąpienia przez małżonka dłużnika z powództwem przeciwegzekucyjnym zostaną omówione w kolejnym punkcie. W tym miejscu należy wskazać, że w stanie prawnym przed nowelizacją z 2004 r. małżonek dłużnika mógł w sposób bardziej aktywny działać na etapie postępowania klauzulowego. W doktrynie podkreślono nawet, że „punkt ciężkości obrony współmałżonka dłużnika przed egzekucją z majątku wspólnego przesunął się do postępowania klauzulowego”¹⁶. Gwarancją umożliwienia ochrony jego praw było również unormowanie zawarte w art. 787 k.p.c. zdanie drugie, zgodnie z którym sąd wysłuchiwał małżonka dłużnika przed nadaniem przeciwko niemu klauzuli wykonalności.

Nowelizacja z 17.06.2004 r. przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego gruntownie zmodyfikowała reguły odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z nich przez wprowadzenie warunkujących ją przesłanek. Zaspokojenie roszczeń wierzyciela z majątku wspólnego jest co do zasady możliwe w przypadku zobowiązań wynikających z czynności prawnej, o ile na ich zaciągnięcie została wyrażona przez małżonka dłużnika zgoda¹⁷. Od początku obowiązywania nowej regulacji prawnej pojawiały się kontrowersje w zakresie interpretacji nowych przepisów. W szczególności wątpliwości wywoływało niedoprecyzowanie zgody małżonka, o której mowa w art. 41 k.r.o. Przepis nie zawiera wskazań co do formy zgody, zakresu i czasu jej wyrażenia¹⁸. Szczegółowe omówienie wyrażonych w doktrynie poglądów na ten temat przekracza założone ramy niniejszego opracowania i zostało już dokonane w raporcie z badania dotyczącego postępowania klauzulowego. W tym miejscu należy ograniczyć się do głównych wniosków i wyników badań w tym zakresie.

Po pierwsze, wydaje się, że argumenty natury funkcjonalnej przemawiają na rzecz przyjęcia rozszerzającej interpretacji art. 41 k.r.o., gdy chodzi o czas wyrażenia przez małżonka zgody na zaciągnięcie zobowiązania i dopuszczenie wyrażenia jej również *ex post*, tj. już po dokonaniu czynności prawnej. Jak wynika z badań aktowych, do sytuacji takich dochodzi w praktyce. Często również zdarza się, że małżonek po dokonaniu czynności prawnej oświadcza w formie pisemnej, iż zgadzał się na nią¹⁹. Gdy chodzi o formę zgody, wykładnia obowiązującego przepisu prowadzi do wniosku, że dopuszczalna jest forma dowolna. Należy przy tym pamiętać, że w postępowaniu klauzulowym istnienie zgody będzie musiało zostać wykazane pismem. Bardziej złożony wydaje się problem zakresu zgody małżonka. Językowa wykładnia przepisu prowadzi do wniosku, że chodzi o każdorazową zgodę

¹⁶ J.S. Piątkowski w: *System...*, s. 461.

¹⁷ Por. np. M. Nazar w: J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 191–193.

¹⁸ Na ten temat por. np. A. Lutkiewicz-Rucińska, *Uwagi...*, s. 154; J. Strzebińczyk, *Nowelizacja...*, s. 160; J. Zralek, *Odpowiedzialność małżonków za zobowiązania po nowelizacji przepisów o ustawowej wspólności majątkowej*, „Rejent” 2005/9, s. 363; M. Sychowicz w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Piasecki (red.), Warszawa 2009, s. 252; J. Pietrzykowski w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2010, s. 439; T. Smyczyński w: *System...*, t. 11, s. 499; T. Mróz, *Zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej w ustroju majątkowej wspólności ustawowej*, Warszawa 2011, s. 169–171; J. Ignaczewski w: *Małżeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2011, s. 114–119; M. Nazar w: *Prawo rodzinne...*, s. 192; J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 106 i n.

¹⁹ W badaniu przeprowadzonym w 2012 r. wśród spraw, w których miało miejsce wyrażenie zgody przez małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, najczęściej (47,8% przypadków) występowało właśnie udzielenie zgody następczej – por. J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 135.

na dokonanie konkretnej czynności prawnej. Z tych względów należy odrzucić możliwość udzielenia zgody generalnej, obejmującej wszystkie czynności małżonka lub ich szeroki zakres (np. czynności związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa). Badanie aktowe dostarczyło jednak informacji o praktyce zawierania tzw. umów ramowych, określających zasady współpracy między kontrahentami, w których wykonaniu zawieranych jest szereg czynności prawnych, np. zakupów określonych produktów²⁰. Jako kryterium tego typu zgody za dopuszczalną w świetle art. 41 k.r.o. można zaproponować możliwość przeprowadzenia wykładni oświadczenia woli, z którego wynikałoby przewidywanie przez małżonka dłużnika czynności prawnych określonego typu, mieszczących się w umowie ramowej.

Stosownie do nowelizacji art. 41 k.r.o., zmiany wprowadzone zostały również w przepisach kodeksu postępowania cywilnego normujących postępowanie w sprawie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi. Przede wszystkim art. 787 k.p.c., w obecnym brzmieniu, jako warunek nadania klauzuli wykonalności wymaga wykazania dokumentem urzędowym lub prywatnym, że wierzytelność powstała za zgodą małżonka dłużnika. Ocena udzielenia zgody, o której mowa w art. 41 k.r.o., stała się zatem centralnym punktem postępowania klauzulowego. Skreślony został z art. 787 k.p.c. § 2, przewidujący orzekanie o ograniczeniu lub wyłączeniu odpowiedzialności majątkiem wspólnym. Zniesiony został również zawarty w art. 787 § 1 zdanie drugie k.p.c. wymóg wysłuchania przez sąd małżonka dłużnika. Z kolei stosownie do regulacji zawartej w art. 41 § 2 k.r.o. dodany został nowy art. 787¹ k.p.c., który umożliwia nadanie klauzuli wykonalności z ograniczeniem do przedsiębiorstwa wchodzącego do majątku wspólnego.

Wymienione wyżej zmiany przepisów kodeksu postępowania cywilnego prowadzą do wniosku, że po nowelizacji z 2004 r. nastąpiło „odciążenie” postępowania klauzulowego z elementów merytorycznych obrony małżonka dłużnika przed egzekucją i przesunięcie ich do postępowania z powództwa przeciwegzekucyjnego (opozycyjnego). Świadczy o tym np. ograniczenie – choć nie wyłączenie – udziału małżonka dłużnika w postępowaniu klauzulowym. Z drugiej strony nowym elementem tego postępowania stała się ocena wykazania zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, którą trudno określić jako element wyłącznie formalny w świetle opisanych wyżej wątpliwości interpretacyjnych. Nadal aktualny i ważny z punktu widzenia określenia momentu podnoszenia zarzutów przez małżonka dłużnika pozostaje problem określenia zakresu kognicji sądu klauzulowego.

W tym zakresie wyrażane są w opracowaniach na temat postępowania klauzulowego różne, niekiedy sprzeczne poglądy²¹. Jakkolwiek w poszczególnych wypowiedziach podkreśla się, że po nowelizacji z 2004 r. zakres kognicji sądu klauzulowego ogranicza się do zbadania okoliczności formalnych, to zakres ich ujęcia jest różny. Z analizy wypowiedzi przedstawicieli doktryny wynika, że zgodność poglądów panuje, jeżeli chodzi o objęcie kognicją sądu klauzulowego faktu pozostawiania w związku małżeńskim przez dłużnika i osoby, przeciwko której ma być nadana klauzula wykonalności oraz badania, czy został przedstawiony dokument prywatny

²⁰ Praktyka taka dotyczyła 21,7% spraw, w których udzielono zgody na dokonanie czynności prawnej. Była to druga co do liczebności grupa, po zgodzie na jedną konkretną czynność – por. J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 135.

²¹ Por. zestawienie tych poglądów w: J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 112–114.

lub urzędowy wykazujący zgodę małżonka na zaciągnięcie zobowiązania²². Można jednak wyrazić wątpliwość, czy autorom chodzi w tym zakresie o badanie w postępowaniu klauzulowym istnienia zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, czy jedynie o badanie istnienia dokumentu prywatnego lub urzędowego wykazującego tę zgodę²³. Na rozróżnienie takie zwrócił uwagę SN w orzeczeniu z 19.03.2009 r.²⁴, dotyczącym nadania klauzuli wykonalności na rzecz następcy prawnego wierzyciela. Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd w postępowaniu klauzulowym bada jedynie treść (osnowę) dołączonych do wniosku dokumentów w celu ustalenia, czy na podstawie treści dokumentu można ustalić przejście uprawnień i obowiązków. Ma ono zatem charakter jedynie formalny. Wyłączona jest natomiast merytoryczna kontrola tego, czy przejście takie istotnie nastąpiło z punktu widzenia przepisów prawa materialnego. Odnosząc te zasady do postępowania w sprawie nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, należałoby przyjąć, że sąd również w tym postępowaniu bada jedynie osnowę dokumentu prywatnego lub urzędowego. W konkretnym stanie faktycznym uchwycenie różnicy między badaniem, czy z dokumentu wynika zgoda, a tym, czy faktycznie została ona wyrażona, może ulec jednak zatarciu.

Oprócz wskazanych wyżej wątpliwości nie ma jednolicie prezentowanego stanowiska dotyczącego innych okoliczności, które miałyby być badane w omawianym postępowaniu. Chodzi w szczególności o badanie istnienia wspólności majątkowej między małżonkami²⁵.

Kluczowe znaczenie z punktu widzenia oceny tego problemu ma regulacja zawarta w art. 787² k.p.c. Przepis ten wprost wyłącza z kognicji sądu klauzulowego badanie wyłączenia wspólności ustawowej mocą majątkowej umowy małżeńskiej, stanowiąc, że jej zawarcie nie jest przeszkodą do nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, który zarzuty wynikające z zawarcia intercyzy może w stosunku do wierzyciela podnosić w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego²⁶. Wykładnia językowa przepisu art. 787² k.p.c. pozwala sformułować wniosek *a contrario*, że jest możliwe podniesienie jako zarzutu w postępowaniu klauzulowym okoliczności wyłączenia wspólności majątkowej między małżonkami w inny sposób niż mocą umowy majątkowej małżeńskiej²⁷. Ma to miejsce w przypadku powstania

²² M. Łączkowska, *Stosunki majątkowe między przedsiębiorcą i jego małżonkiem w świetle ustroju wspólności ustawowej*, Warszawa 2006, s. 189–190; J. Ignaczewski w: *Małżeńskie...*, s. 258; H. Pietrkowski w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część trzecia. Postępowanie egzekucyjne*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2009, t. 4, s. 110; M. Muliński w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz do artykułów 758–1088*, J. Jankowski (red.), Warszawa 2011, s. 264–265; G. Jędrejek, *Obrona małżonka w postępowaniu egzekucyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2008/18, s. 960–961.

²³ Por. w tym zakresie np. M. Łączkowska, *Stosunki...*, s. 189–190; M. Muliński, w: *Kodeks...*, s. 264–265.

²⁴ Uchwała SN z 19.03.2009 r. (III CZP 5/09), OSNC 2010/1, poz. 3.

²⁵ Por. przykładowo E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2010, s. 142; H. Pietrkowski w: *Kodeks...*, s. 110.

²⁶ Mimo jasnego sformułowania przepisu w literaturze można odnaleźć pogląd dopuszczający badanie w postępowaniu klauzulowym wyłączenia wspólności ustawowej w drodze intercyzy – por. G. Jędrejek w: *Małżeńskie prawo majątkowe. Komentarz*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2011, s. 259. Podobne stanowisko zajmuje T. Żywnowski w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Artykuły 730–1088*, H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), Warszawa 2011, t. 4, s. 321. Autor dowodzi, że art. 787² k.p.c. nie odnosi się do umów rozszerzających wspólność, wprowadzających rozdzielność i rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków. Na gruncie wykładni językowej, ze względu na użycie w przepisie słów „składników, które należałyby do majątku wspólnego”, można by przyjąć, że zakaz zawarty w tym przepisie nie dotyczy jedynie umów rozszerzających wspólność. Interpretacja taka dodatkowo komplikuje i tak już niejasne zasady dotyczące zakresu kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym.

²⁷ Tak np. M. Muliński w: *Kodeks...*, s. 265.

między małżonkami ustroju przymusowej rozdzielności małżeńskiej w razie ustanowienia jej przez sąd (art. 52 k.r.o.), ubezwłasnowolnienia lub upadłości jednego z małżonków (art. 53 § 1 k.r.o.). Prezentowana wykładnia art. 787² k.p.c. może wywoływać pewne wątpliwości w zakresie oceny obowiązującego unormowania. Ocena skuteczności umowy majątkowej małżeńskiej względem wierzyciela może być bardziej skomplikowana niż ocena wyłączenia wspólności majątkowej w inny sposób, to zaś stanowić może uzasadnienie funkcjonalne omawianej regulacji, która jedynie zarzut umownego wyłączenia wspólności przesuwa na etap powództwa przeciwegzekucyjnego. Unormowaniu takiemu postawić można jednak zarzut nadmiernego skomplikowania i braku spójności z formalnym charakterem postępowania klauzulowego w obecnym kształcie.

Wątpliwości może również budzić dokonywanie przez sąd ustaleń co do momentu powstania zobowiązania, np. w celu określenia, czy roszczenie uległo przedawnieniu. Prowadzenie postępowania w tym kierunku należałoby uznać za niedopuszczalne²⁸. Z drugiej jednak strony, zbadanie chwili powstania zobowiązania jest konieczne dla określenia, które przepisy – sprzed czy po nowelizacji – należy zastosować²⁹.

Należałoby postulować przeprowadzenie odpowiednich zmian legislacyjnych w kierunku wyjaśnienia pojawiających się wątpliwości. *De lege lata*, ze względu na pojawiające się kontrowersje, nakreślenie precyzyjnej granicy między zakresem postępowania klauzulowego a sprawami, w których rozstrzygane są powództwa przeciwegzekucyjne, może napotykać na trudności. W tej sytuacji wykładnia przepisów powinna rozstrzygać niejasności na korzyść osób, w których interesie zostały sformułowane omawiane unormowania prawne.

3. POWÓDZTWA PRZECIWEKZKUCYJNE MAŁŻONKA

3.1. Powództwo ekscydencyjne

Nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności umożliwia prowadzenie egzekucji. Jeżeli klauzula ta została nadana również przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem do majątku objętego ustawową wspólnością małżeńską, egzekucja może toczyć się również w stosunku do tego majątku. Również na tym etapie istnieje szereg instrumentów, które małżonek dłużnika może wykorzystać w celu obrony przed niesłusznie, jego zdaniem, prowadzoną egzekucją. Można do nich zaliczyć skargę na czynności komornika, składaną przez osobę, której prawa zostały naruszone lub zagrożone (art. 767 k.p.c.), wniosek o umorzenie egzekucji, gdy skierowano ją wobec osoby niebędącej dłużnikiem według klauzuli wykonalności bądź egzekucja jest z innych powodów oczywiście sprzeczna z tytułem wykonawczym (art. 825 pkt 3 k.p.c.). Środkiem merytorycznej obrony małżonka dłużnika może być wytoczenie powództwa przeciwegzekucyjnego w postaci powództwa opozycyjnego lub ekscydencyjnego³⁰.

²⁸ Tak SN w postanowieniu z 17.05.2007 r. (III CZP 44/07), LEX nr 258517.

²⁹ Tak SN w uchwale z 17.09.2008 r. (III CZP 77/08), OSNC 2009/7–8, poz. 114.

³⁰ Zestawienia wymienionych instrumentów obrony małżonka dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym dokonał G. Jędrejek, *Obrona...*, s. 959–967.

Niniejsze opracowanie poświęcone jest omówieniu powództw opozycyjnych małżonka wytoczonych na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 oraz art. 840¹ k.p.c. Dlatego nie wszystkie wymienione wyżej instrumenty zostaną omówione. Jedynie na marginesie, ze względu na pojawiające się kontrowersje i dużą doniosłość praktyczną (co zasugerowało przeprowadzone badanie), należy sformułować kilka uwag na temat powództwa ekscydencyjnego, w przypadku wytoczenia go przez małżonka dłużnika.

Zgodnie z przepisem art. 841 § 1 k.p.c., osoba trzecia może w drodze powództwa żądać zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji, jeżeli skierowanie do niego egzekucji narusza jej prawa. Z punktu widzenia oceny dopuszczalności skorzystania z powództwa ekscydencyjnego przez małżonka dłużnika kluczowe jest określenie, czy w rozumieniu przytoczonego przepisu jest on osobą trzecią. Nie powinno budzić wątpliwości, że o ile nie została nadana przeciwko niemu klauzula wykonalności, status taki mu przysługuje³¹. Wątpliwości natomiast mogą pojawić się w przypadku nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku wspólnego. W szczególności chodzi o przypadek zajęcia w drodze czynności egzekucyjnych przedmiotów, które wchodzi w skład majątku osobistego tego małżonka. W doktrynie zaprezentowane zostały zarówno poglądy opowiadające się za dopuszczalnością w tej sytuacji powództwa ekscydencyjnego małżonka dłużnika, jak i przeciw takiej możliwości³².

W starszym orzecznictwie SN można odnaleźć pogląd, zgodnie z którym skierowanie egzekucji do majątku osobistego małżonka dłużnika, mimo nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności z ograniczeniem do majątku wspólnego, pozwala na wytoczenie powództwa na podstawie art. 841 k.p.c.³³ Jednak w uchwale SN z 19.11.2008 r.³⁴ została wyrażona generalna zasada, że w każdym przypadku nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika sprawia, że staje się on dłużnikiem egzekwowanym, uzyskuje status strony postępowania egzekucyjnego i nie przysługuje mu powództwo z art. 841 k.p.c., nawet jeśli egzekucja dotyczy składnika majątku osobistego. Pogląd taki prezentowany był wcześniej w innych orzeczeniach SN³⁵. Mimo to nie może zostać uznany za w pełni ugruntowany. W wyroku z 8.12.2011 r.³⁶ Sąd Apelacyjny w Katowicach uznał, że małżonek dłużnika, w stosunku do którego została nadana klauzula wykonalności z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego do majątku wspólnego, ma status osoby trzeciej, jeżeli egzekucja skierowana została do innych przedmiotów niż składniki przedsiębiorstwa, i może korzystać z powództwa ekscydencyjnego. Również w doktrynie został wyrażony pogląd, zgodnie z którym w sytuacjach wymagających zlikwidowania sporu – w omawianym przypadku dotyczącego

³¹ E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 297.

³² J. Krajewski, *Procesowa ochrona praw małżonka przed egzekucją prowadzoną przeciwko jego współmałżonkowi*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Wrocław 1967, s. 160; E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 298; F. Zedler, *Powództwo o zwolnienie od egzekucji*, Warszawa 1973, s. 53–63; F. Zedler, *Obrona małżonków żyjących w umownym ustroju majątkowym w egzekucji prowadzonej do majątku wspólnego za długi jednego z nich*, w: *Księga Jubileuszowa Prof. dr hab. Tadeusza Smyczyńskiego*, Toruń 2008, s. 283; M. Romańska w: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2010, s. 645.

³³ Tak np. postanowienie SN z 2.12.2012 r. (II CZ 122/70), OSNC 1971/6, poz. 112.

³⁴ Uchwała SN z 19.11.2008 r. (III CZP 105/08), OSNC 2009/10, poz. 136.

³⁵ Por. postanowienie SN z 13.06.2001 r. (II CKN 498/00), niepubl.; wyrok SN z 9.01.2003 r. (IV CK 327/02), „Monitor Prawniczy” 2004/3, s. 106.

³⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 8.12.2011 r. (I ACA 715/11), LEX nr 1171258.

przynależności przedmiotu majątkowego do określonego majątku – właściwy i najodpowiedniejszy jest tryb procesowy, co przemawiać ma za dopuszczalnością powództwa z art. 841 k.p.c.³⁷ Argument ten przemawia za wykładnią funkcjonalną omawianych przepisów. Natomiast wykładnia językowa prowadzi raczej do wniosku o niedopuszczalności przyznania prawa do skorzystania z powództwa ekscydencyjnego przez małżonka, w stosunku do którego – nawet w ograniczonym zakresie – nadana została klauzula wykonalności. Małżonkowi takiemu pozostaje obrona przed egzekucją w drodze powództw opozycyjnych³⁸.

Podobnie jak w przypadku omawianego wyżej postępowania klauzulowego, odnieść można wrażenie, że w doktrynie, orzecznictwie i samych przepisach nie ma pełnej jasności, gdy chodzi o prawa przysługujące osobom, wobec których prowadzona jest egzekucja. W tej sytuacji przepisy powinny być interpretowane możliwie precyzyjnie, z zachowaniem reguł wykładni językowej i logicznej.

W odniesieniu do unormowania zawartego w art. 841 k.p.c. zwrócić należy jeszcze uwagę na zmianę dokonaną nowelizacją z 2.07.2004 r., polegającą na wprowadzeniu krótkiego 1-miesięcznego terminu na wystąpienie z omawianym powództwem. Wyrazić można wątpliwość, czy wzgląd na szybkość i skuteczność prowadzonej egzekucji uzasadnia tak krótki termin dotyczący osoby, która dłużnikiem nie jest, a jej prawa mogą w istotny sposób ucierpieć.

3.2. Powództwa opozycyjne

Powództwa opozycyjne zostały unormowane w art. 840 oraz art. 840¹ k.p.c. Są określane jako środki obrony merytorycznej dłużnika. Do zwalczania klauzuli wykonalności z przyczyn formalnych przewidziane jest zażalenie na postanowienie o nadaniu tej klauzuli, wnoszone na podstawie art. 795 k.p.c.³⁹ Wskazuje się również, że powództwa przeciwegzekucyjne nie mogą naruszać powagi rzeczy osądzonej⁴⁰. Pewien wyłom od tej zasady stanowi wytoczenie ich przez małżonka dłużnika, który może posługiwać się jego zarzutami, o ile nie mogły być wcześniej podniesione⁴¹. Chodzi jednak o posłużenie się przez niego zarzutami innej osoby, tj. dłużnika. Powaga rzeczy osądzonej nie podlega ograniczeniu w zakresie, w jakim sprawa została już rozstrzygnięta w odniesieniu do małżonka dłużnika. Oznaczać to może m.in. niedopuszczalność podnoszenia przy pomocy powództw przeciwegzekucyjnych zarzutów, które pokrywają się z zarzutami możliwymi do podniesienia przez małżonka dłużnika w zażaleniu na postanowienie o nadaniu przeciw niemu klauzuli wykonalności⁴². Konsekwentnie do przytoczonych poglądów, przy założeniu, że tzw. postępowanie klauzulowe ma charakter formalny, określenie zakresu kognicji sądu w tym postępowaniu ma istotne znaczenie dla określenia możliwych do podniesienia zarzutów w drodze powództw przeciwegzekucyjnych – dopuszczalność posłużenia się nimi

³⁷ M. Romańska w: *Postępowanie...*, s. 645.

³⁸ Tak F. Zedler, *Obrona...*, s. 283.

³⁹ E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 285.

⁴⁰ E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 287.

⁴¹ E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 294. Teza zachowała aktualność w obecnym stanie prawnym, jakkolwiek zakres powtórnego rozstrzygnięcia merytorycznego w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego małżonka dłużnika – o czym dalej – został w 2004 r. znacznie ograniczony.

⁴² D. Zawistowski w: *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, J. Gołaczyński (red.), Warszawa 2012, s. 419.

na etapie postępowania klauzulowego, zarówno przed sądem I instancji, jak i w zażaleniu może wyłączać powoływanie się na nie w procesie wytoczonym przez wniesienie powództwa przeciwegzekucyjnego. W tym kontekście należy wskazać na wyrok SN z 15.05.2008 r.⁴³ W orzeczeniu tym został wyrażony pogląd, że w przypadku gdy sąd w postępowaniu klauzulowym oddalił zażalenie dłużnika, a następnie dłużnik na tych samych podstawach oparł powództwo opozycyjne, sąd rozpoznający sprawę w procesie powinien wydać wyrok oddalający to powództwo bez ponownego rozpoznawania powołanych w nim okoliczności. Rozstrzygnięcie to nie precyzuje, czy kognicja sądu rozpoznającego powództwo przeciwegzekucyjne obejmuje badanie zarzutów niepodniesionych w postępowaniu klauzulowym. Odpowiedź na to pytanie i potwierdzenie wyrażonych wyżej poglądów doktryny można znaleźć w wyroku z 13.04.2007 r.⁴⁴, w którym stwierdzono, że „powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonalności (art. 840 k.p.c.) umożliwia dłużnikowi merytoryczną obronę przed egzekucją, a kognicją sądu w tym postępowaniu nie są objęte zarzuty formalne związane z nadaniem tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności; zarzuty takie mogą być podnoszone w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, w drodze – dostosowanego do tego – zażalenia”. Jako przykład takiego zarzutu wskazano brak wymaganego przez art. 97 ust. 1 prawa bankowego⁴⁵ pisemnego oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji⁴⁶.

Niezależnie od wątpliwości, jakie mogą się pojawić w odniesieniu do przedstawionych wyżej tez, jak już wskazano wyżej, precyzyjne określenie zakresu kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym dotyczącym małżonka dłużnika jest przedmiotem kontrowersji, a samo rozróżnienie charakteru zarzutu (formalnego i merytorycznego) rodzi również wątpliwości. Problem ten w szczególności dotyczy przypadku odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z nich.

Do sytuacji małżonka dłużnika odnosi się art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. przewidujący, że małżonek ten może żądać w drodze powództwa pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub w części, jeżeli wykaże, że egzekwowane świadczenie nie należy się wierzycielowi. Małżonkowi przysługują zarówno własne zarzuty, jak i zarzuty dłużnika, których ten nie mógł wcześniej podnieść. Zakres możliwych do podniesienia zarzutów dłużnika został ograniczony nowelizacją z 2.07.2004 r. W poprzednim stanie prawnym małżonek dłużnika mógł podnosić wszystkie zarzuty dłużnika, natomiast obecnie jedynie te, których ten ostatni nie mógł podnieść. Tym bardziej nie jest możliwe podnoszenie zarzutów, na które wcześniej powoływał się dłużnik⁴⁷. Nowe rozwiązanie może budzić uzasadnione wątpliwości. Oznacza

⁴³ Wyrok SN z 15.05.2008 r. (I CSK 541/07), OSNC 2009/9, poz. 125.

⁴⁴ Wyrok SN z 13.04.2007 r. (III CSK 416/06), LEX nr 269807; podobna teza wyrażona została w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 13.09.2012 r. (I ACa 208/12), LEX nr 1220675.

⁴⁵ Ustawa z 20.08.1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1376 ze zm.).

⁴⁶ Wcześniej SN prezentował jednak stanowisko odmienne. W wyroku SN z 8.07.2005 r. (II CK 206/05), LEX nr 603855, wyrażony został pogląd, że „możliwość wniesienia zażalenia na postanowienie o nadanie klauzuli wykonalności, nie wyklucza samo przez się możliwości skorzystania z powództwa przewidzianego w art. 840 k.p.c., jeżeli tylko spełnione zostały przesłanki dla wytoczenia takiego powództwa”.

⁴⁷ T. Zyznowski w: *Kodeks...*, t. 4, s. 317. W poprzednim stanie prawnym SN uznał za dopuszczalne posługiwanie się przez małżonka dłużnika zarzutami, które zostały już przez dłużnika podniesione – por. wyrok SN z 25.06.1970 r. (I CR 151/70), OSNCP 1971/3, poz. 51. Jednak w wyroku z 28.10.2010 r. (II CSK 212/10), LEX nr 863589, SN zajął stanowisko przeciwne, wskazując, że „w sprawie wszczętej na skutek powództwa przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 5 lutego 2005 r. niedopuszczalne jest ponowne powołanie przez małżonka dłużnika tych zarzutów, które zgłosił dłużnik w procesie poprzedzającym wydanie przeciwko niemu tytułu egzekucyjnego”.

bowiem, że małżonek niebędący dłużnikiem może ponosić dotkliwe konsekwencje majątkowe np. na skutek nieudolności dłużnika w dochodzeniu swoich praw⁴⁸. Być może kompromisowym rozwiązaniem byłoby ograniczenie możliwej obrony małżonka dłużnika do zarzutów, których dłużnik nie podnosił.

Nowelizacja z 2.07.2004 r. nie zawiera analogicznych przepisów międzyczasowych jak przytaczana wyżej nowelizacja z 17.06.2004 r. Brak unormowania określającego zasady stosowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w nowym brzmieniu do roszczeń powstałych przed wejściem nowelizacji w życie. Zgodnie z art. 7 nowelizacji z 2.07.2004 r. postępowania zabezpieczające i egzekucyjne wszczęte przed dniem wejścia w życie tej ustawy toczą się według przepisów dotychczasowych. W wyroku z 3.07.2008 r.⁴⁹ SN wskazał jednak, że przepis ten odnosi się do przepisów proceduralnych (formalnych) dotyczących postępowania egzekucyjnego. Wystąpienie z powództwem przeciwegzekucyjnym nie jest uzależnione od formalnego wszczęcia egzekucji i może mieć miejsce przed tym zdarzeniem, a po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności. Przepis art. 7 nowelizacji z 2.07.2004 r. nie odnosi się zatem do unormowania art. 840 k.p.c., który formułuje podstawy materialnoprawne powództwa przeciwegzekucyjnego. Jak stwierdził Sąd Najwyższy, oznacza to możliwość powołania się w powództwie opozycyjnym wytoczonym po dniu wejścia w życie nowelizacji z 2.07.2004 r. na podstawie tego powództwa wprowadzone nowelą nawet wówczas, gdy postępowanie egzekucyjne wszczęte zostało przed jej wejściem w życie. Pogląd ten mógłby prowadzić do przyjęcia stanowiska, że ograniczenie zakresu zarzutów formułowanych na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. nowelizacją z 2.07.2004 r. obejmuje również postępowania egzekucyjne wszczęte wcześniej.

W wyroku z 28.10.2010 r.⁵⁰ SN opowiedział się jednak za poddaniem unormowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. regulacji intertemporalnej wynikającej z art. 5 ust. 6 nowelizacji z 17.06.2004 r.⁵¹, tym razem przyjmując szerokie rozumienie sformułowania „postępowanie egzekucyjne”, obejmujące postępowanie klauzulowe, postępowanie wszczęte na skutek wytoczenia powództwa przeciwegzekucyjnego i właściwe postępowanie egzekucyjne. Interpretacja ta doprowadziła do przyjęcia szerszego zakresu zarzutów podnoszonych przez małżonka dłużnika, stosownie do brzmienia art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. sprzed nowelizacji z 17.06.2004 r., w przypadku gdy roszczenie powstało przed wejściem w życie tej ustawy.

Stanowisko SN prezentowane w ostatnim z przytoczonych orzeczeń można ocenić jako kontrowersyjne. Nowelizacja z 17.06.2004 r. nie zmieniała art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. Wydaje się oczywiste, że przepisy intertemporalne zawarte w tej ustawie dotyczą dokonanych nią zmian i ewentualnie wyłączają – tak jak w art. 5 ust. 6 nowelizacji z 17.06.2004 r. – stosowanie przepisów nowych na rzecz poprzednio obowiązujących. Zmiana art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. nastąpiła później – nowelizacją z 2.07.2004 r. – i do niej powinny znaleźć zastosowanie przepisy intertemporalne tej ustawy.

⁴⁸ Gorszą w stosunku do dłużnika sytuację jego małżonka dostrzega np. E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 293.

⁴⁹ Wyrok SN z 3.07.2008 r. (IV CSK 170/08), LEX nr 453008.

⁵⁰ Wyrok SN z 28.10.2010 r. (II CSK 212/10), LEX nr 863589.

⁵¹ Reguła ta nakazuje prowadzenie egzekucji na podstawie przepisów dotychczasowych, jeśli roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy – por. na ten temat J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 103 i n.

Małżonek dłużnika, wytaczając powództwo na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., powinien wykazać, że egzekwowane świadczenie nie należy się dłużnikowi. Zdaniem E. Wengerka w tym celu możliwe jest podniesienie trzech rodzajów zarzutów. Po pierwsze, małżonek dłużnika może twierdzić, że świadczenie nie należy się dłużnikowi z majątku wspólnego, po drugie, że nie należy się mu w ogóle, i po trzecie, że świadczenie wygasło w wyniku zarzutów opartych na własnym prawie małżonka dłużnika⁵². Ustawodawca stosuje podział na zarzuty z własnego prawa małżonka dłużnika oraz przysługujące dłużnikowi przy założeniu, że ten nie mógł wcześniej ich podnieść. Przyjmuje się jednocześnie, że małżonek może również oprócz powództwo przeciwegzekucyjne na podstawach wymienionych w art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.⁵³ Przeprowadzenie precyzyjnych klasyfikacji podstaw powództwa może okazać się utrudnione, gdyż – jak się wydaje – zakresy wskazanych unormowań zachodzą na siebie. Przykładowo wymieniony *expressis verbis* w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. zarzut spełnienia świadczenia odpowiada również hipotezie unormowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. (świadczenie nienależne dłużnikowi).

Jako przykłady zarzutów dłużnika podnoszonych przez jego małżonka wskazać można wykonanie zobowiązania, nieistnienie zobowiązania w ogóle, zrzeczenie się roszczenia przez wierzyciela, wydanie wyroku na korzyść jednego z dłużników solidarnych uwzględniającego ich wspólne zarzuty, zmianę wierzyciela, ziszczenie się warunku rozwiązującego, odnowienie, potrącenie⁵⁴.

Małżonek dłużnika może powołać się na wynikające z art. 41 § 3 k.r.o. wyłączenie pełnej odpowiedzialności majątkiem wspólnym, gdy wierzycielność dotyczy majątku osobistego dłużnika. Możliwe jest również powołanie się na wadliwość czynności prawnej, która dla swej ważności wymagała zgody małżonka (art. 37 k.r.o.), sprzeciw małżonka wobec zamierzonej czynności zarządu (art. 36¹ k.r.o.), czy też powstanie zobowiązania przed datą zaistnienia wspólności⁵⁵.

Jako szczególnie istotne należy podnieść zagadnienie dopuszczalności sformułowania zarzutu związanego z brakiem zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania, która jest przesłanką odpowiedzialności majątkiem wspólnym (art. 41 § 1 k.r.o.). Jak już wyżej wspomniano, kwestia ta jest przedmiotem badania w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Może się zatem pojawić pytanie, czy w tym przypadku powstaje stan rzeczy osądzonej uniemożliwiający rozważanie tego zarzutu w postępowaniu toczącym się na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. Zdaniem T. Żyznowskiego kwestia zgody małżonka może być badana dwukrotnie – w postępowaniu klauzulowym, a następnie w postępowaniu z powództwa przeciwegzekucyjnego⁵⁶. Poglądowi temu można przeciwstawić cytowaną już tezę wyroku SN z 13.04.2007 r., w której z kognicji sądu w postępowaniu z powództwa przeciwegzekucyjnego wyłączone zostały zarzuty

⁵² E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 294. Kwalifikacja przez autora niektórych zarzutów do wyodrębnionych przez siebie grup może jednak budzić pewne zastrzeżenia, np. do pierwszej z nich autor zalicza brak potwierdzenia umowy wymagającej dla swej ważności zgody drugiego małżonka, podczas gdy brak tej zgody może powodować nieważność czynności prawnej (art. 37 k.r.o.). Identycznym podziałem podstaw powództwa posługuje się M. Romańska w: *Postępowanie...*, s. 633.

⁵³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 18.12.2012 r. (I ACa 698/11), LEX nr 1313337; tak również E. Wengerek, *Postępowanie...*, s. 295; G. Jędrejek, *Obrona...*, s. 964.

⁵⁴ T. Żyznowski w: *Kodeks...*, t. 4, s. 313.

⁵⁵ G. Jędrejek, *Obrona...*, s. 963.

⁵⁶ T. Żyznowski w: *Kodeks...*, t. 4, s. 315.

formalne podnoszone w postępowaniu klauzulowym. Wydaje się, że w omawianej kwestii należałoby przyjąć wykładnię liberalną, pozwalającą na merytoryczną ocenę udzielenia zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez małżonka dłużnika. Jak już wspomniano, w obecnej regulacji dotyczącej nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika jego udział został znacznie ograniczony, co utrudnia podejmowanie obrony przed egzekucją z majątku wspólnego. Jak wynika z badania aktowego dotyczącego tego postępowania, małżonek dłużnika z reguły nie jest wzywany do złożenia wyjaśnień ani w formie ustnej, ani pisemnej⁵⁷. Jednocześnie, na co również zwrócono uwagę, podkreśla się formalny charakter tego postępowania. Zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania została unormowana w przepisach materialnoprawnych kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i powinna podlegać kontroli merytorycznej. Można bronić poglądu, że sąd w postępowaniu klauzulowym bada jedynie formalną stronę podstaw do nadania klauzuli wykonalności, tzn. sprawdza, czy istnieje dokument prywatny lub urzędowy wykazujący istnienie zgody. Trudno też byłoby zaakceptować rozwiązanie, zgodnie z którym zgoda na zaciągnięcie zobowiązania wyrażana na podstawie art. 41 k.r.o. byłaby oceniana tylko w postępowaniu klauzulowym, a np. zgoda na dokonanie czynności zarządu (art. 37 k.r.o.) – w procesie z powództwa przeciwegzekucyjnego.

Ustawodawca uzależnił wystąpienie przez małżonka z omawianym powództwem opozycyjnym od nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c. W art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. nie został natomiast wymieniony art. 787¹ k.p.c., który pozwala na nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Językowa wykładnia wskazanych przepisów prowadzi do wniosku, że małżonek, przeciwko któremu została nadana klauzula wykonalności na podstawie art. 787¹ k.p.c., pozbawiony jest środków obrony merytorycznej w postaci powództw opozycyjnych na podstawie art. 840 k.p.c. Wydaje się, że obecne brzmienie przepisów jest w tym zakresie niedopatrzeniem ustawodawcy. W tej sytuacji należy opowiedzieć się za funkcjonalną i rozszerzającą wykładnią pozwalającą małżonkowi dłużnika na podjęcie obrony przy pomocy powództw egzekucyjnych z art. 840 k.p.c. również wtedy, gdy klauzula nadana została przeciwko niemu na podstawie art. 787¹ k.p.c.⁵⁸ Wydaje się, że nie ma uzasadnienia celowościowego dla przyjęcia odmiennej interpretacji. Na marginesie należy jednak zauważyć, że również w tym przypadku przepisy prawne rodzą wątpliwości interpretacyjne i stan niepewności w zakresie ich stosowania.

Omawiany przepis art. 840 k.p.c. nie został zmieniony wskazaną wcześniej nowelizacją z 17.06.2004 r. Nie oznacza to jednak, że sposób jego stosowania

⁵⁷ W 118 sprawach rozstrzyganych na podstawie przepisów po nowelizacji sąd wzywał małżonka dłużnika do złożenia wyjaśnień na piśmie jedynie w 13 sprawach. W 4 spośród tych 13 spraw małżonek został wzywany do złożenia wyjaśnień na rozprawie. Również tylko w 4 sprawach została przeprowadzona rozprawa – por. J. Słyk, *Postępowanie...*, s. 129.

⁵⁸ Pogląd taki wyraziła A. Frań-Adamek, *Komentarz do zmiany art. 840 Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej przez Dz. U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804, stan prawny 2005.02.01*, LEX/el. 2005, teza 12. Zob. również M. Romańska w: *Postępowanie...*, s. 241 – Autorka nie rozważa problemu językowej wykładni art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., lecz po prostu wskazuje na jego stosowanie w przypadku klauzuli wykonalności nadanej na podstawie art. 787 i art. 787¹ k.p.c.

nie uległ w wyniku tej nowelizacji zmianie. Zgodnie z art. 5 ust. 6 nowelizacji z 17.06.2004 r., jeżeli roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy, egzekucję prowadzi się według przepisów dotychczasowych. Wynika z tego, że mimo braku modyfikacji brzmienia samego przepisu art. 840 k.p.c. zakres zarzutów małżonka dłużnika będzie zależał od obowiązujących w momencie powstania roszczenia unormowań materialnoprawnych. Przykładowo wskazać można, że w stanie prawnym przed nowelizacją dopuszczano powołanie się w powództwie przeciwegzekucyjnym małżonka na zasady współżycia społecznego jako okoliczność wyłączającą dopuszczalność egzekucji⁵⁹. Zarzut tego rodzaju możliwy był w stanie prawnym sprzed 20.01.2005 r., ponieważ art. 41 § 3 k.r.o. przewidywał ograniczenie lub wyłączenie przez sąd możliwości zaspokojenia z majątku wspólnego, jeżeli ze względu na charakter wierzytelności albo stopień przyczynienia się małżonka będącego dłużnikiem do powstania majątku wspólnego zaspokojenie z majątku wspólnego byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Obecnie natomiast nie ma w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym podstaw prawnych do wystąpienia z tego rodzaju zarzutem. Jeżeli jednak roszczenie powstało przed nowelizacją, a dopiero obecnie prowadzona jest egzekucja, powództwo przeciwegzekucyjne na wskazanej podstawie będzie możliwe.

Omawiana wyżej nowelizacja z 17.06.2004 r., zmieniająca m.in. unormowania dotyczące odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich, wprowadziła nowy przepis – art. 840¹ k.p.c., określający wystąpienie z powództwem przeciwegzekucyjnym, w którym podnoszony jest zarzut wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności całością lub częścią majątku ze względu na zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej. W tym przypadku ustawodawca wyraźnie zaznaczył, że powództwem może posłużyć się dłużnik lub małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności zarówno na podstawie art. 787 k.p.c., jak i na podstawie art. 787¹ k.p.c. Przepis art. 840¹ k.p.c. koresponduje z art. 787² k.p.c., który przewiduje, że zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej nie stanowi przeszkody do nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, a zarzuty wynikające z tej umowy mogą być podnoszone w ramach powództw przeciwegzekucyjnych. W tym więc przypadku ustawodawca dokonał jasnego rozdziału kognicji sądu klauzulowego i sądu rozpoznającego powództwo opozycyjne. Dopiero zatem na etapie rozpoznawania powództwa opozycyjnego z art. 840¹ k.p.c. małżonek dłużnika będzie mógł podnosić zarzuty wynikające z intercyzy⁶⁰. Zgodnie z art. 47¹ k.r.o. skuteczność umowy majątkowej małżeńskiej względem osób trzecich jest zależna od ich wiedzy o jej zawarciu. Obrona małżonka dłużnika może więc polegać na udowodnieniu, że wierzyciel został poinformowany o umowie majątkowej małżeńskiej zawartej przed powstaniem zobowiązania, w wyniku której wspólność majątkowa małżeńska została ograniczona.

Omawiany przepis przewiduje, że w razie podniesienia zarzutów wynikających z intercyzy stosuje się odpowiednio art. 840 § 1 i 2 k.p.c. Odesłanie to może

⁵⁹ J. Krajewski w: *Kodeks...*, s. 692. Autor powołuje orzeczenie Sądu Wojewódzkiego dla m. st. Warszawy z 30.12.1971 r. (II CR 101/71), OSPiKA 1972/12, poz. 237.

⁶⁰ H. Pietrzkowski w: *Kodeks...*, s. 290; A. Adamek w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217*, M. Manowska (red.), Warszawa 2011, t. 2, s. 552.

rodzić pewne wątpliwości. Zostało sformułowane szeroko, jednak trudno odnosić je do wszystkich przesłanek powództw opozycyjnych wymienionych w art. 840 § 1 pkt 1–3 k.p.c. W doktrynie wyrażono pogląd, że zastosowanie znajdzie jedynie pkt 1 tego przepisu (zaprzeczenie zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności)⁶¹. Zaprezentowane zostało również stanowisko, że żadna z podstaw wymienionych w art. 840 § 1 k.p.c. nie przystaje do konstrukcji powództwa z art. 840¹ k.p.c.⁶² i właściwsza byłaby w tym przypadku konstrukcja powództwa ekscydencyjnego⁶³. Ze względu jednak na możliwość wytoczenia tego powództwa tylko przez osobę trzecią ostatni z przytoczonych poglądów traktować należy jako wniosek *de lege ferenda*. W świetle zaprezentowanych poglądów i wątpliwości konstrukcję odesłania zawartą w art. 840¹ k.p.c. można ocenić jako niejasną. Wydaje się, że rację mają autorzy, którzy kwestionują sens wprowadzenia przepisu art. 840¹ k.p.c., wskazując na dopuszczalność wystąpienia z zarzutami wynikającymi z umowy majątkowej małżeńskiej na podstawie art. 840 k.p.c.⁶⁴

Niezależnie od przedstawionych wyżej kontrowersji rozważenia wymaga jeszcze jedno zagadnienie, związane z zakresem kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym i wynikającymi z tego konsekwencjami, gdy chodzi o możliwe do postawienia w powództwie opozycyjnym zarzuty. W świetle omówionych wyżej art. 787² i art. 840¹ k.p.c. bez wątpienia możliwe jest wystąpienie w powództwie przeciwegzekucyjnym z zarzutem wynikającym z małżeńskiej umowy majątkowej. Może się pojawić natomiast pytanie, czy jest dopuszczalne sformułowanie zarzutu wyłączenia ustawowej wspólności majątkowej z innych przyczyn (podstawę prawną powództwa stanowiłby art. 840 k.p.c.). Chodzi tu o przypadek ustroju przymusowego, który zaistniał w razie wydania orzeczenia sądu ustanawiającego rozdzielność (na żądanie małżonka lub wierzyciela – art. 52 k.r.o.) lub z mocy prawa (w przypadku ubezwłasnowolnienia lub ogłoszenia upadłości jednego z małżonków oraz w razie separacji – art. 53 k.r.o.). Językowa wykładnia mogłaby prowadzić do wykluczenia tych zarzutów, skoro powołane przepisy art. 787² i art. 840¹ k.p.c. odwołują się jedynie do umownej zmiany ustroju majątkowego małżonków. Ponadto, jak już wskazano, niektórzy autorzy wyrażają pogląd, że w zakresie kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym mieści się badanie istnienia wspólności majątkowej między małżonkami⁶⁵. Prezentowane jest jednak również stanowisko przeciwne⁶⁶. Wydaje się, że ze względu na brak pełnej jasności przepisów w omawianej materii i związany z tym brak jednolitych poglądów w doktrynie należy opowiedzieć się za możliwością podniesienia w powództwie opozycyjnym zarzutu (na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.) wyłączenia wspólności ustawowej w inny sposób niż umową majątkową małżeńską. Okoliczność ta jest stosunkowo łatwa do udowodnienia i zapewne z tego powodu niekiedy włącza się ją w zakres formalnych przesłanek nadania klauzuli wykonalności. Trudno jednak byłoby bronić konstrukcji, w której brak ustawowej wspólności majątkowej może być podnoszony

⁶¹ F. Zedler, *Obrona...*, s. 285.

⁶² M. Romańska w: *Postępowanie...*, s. 636.

⁶³ D. Zawistowski w: *Kodeks...*, s. 424.

⁶⁴ M. Olczyk, *Komentarz do zmiany art. 840 Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej przez Dz. U. z 2004 r. Nr 162, poz. 1691, stan prawny 2005.02.01, LEX/el. 2005, teza 3.*

⁶⁵ Tak np. M. Muliński w: *Kodeks...*, s. 264–265 – por. również powoływane wyżej poglądy na ten temat.

⁶⁶ H. Pietrzkowski w: *Kodeks...*, s. 110.

w różnych postępowaniach w zależności od przyczyn zniesienia tej wspólności. Jako nadmierny formalizm należałoby ocenić pozbawienie możliwości obrony małżonka dłużnika w sytuacji ograniczenia jego udziału w poprzednich etapach postępowania egzekucyjnego. Można również wskazać, że sądowe ustanowienie rozdzielnosci majątkowej może nastąpić z datą wsteczną już po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 52 § 2 k.r.o.).

Potwierdzeniem możliwości podniesienia tego ostatniego zarzutu jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 9.10.2012 r.⁶⁷, w którym wyrażono pogląd, że przekształcenie ustawowego ustroju majątkowego na system rozdzielnosci dokonane mocą prawomocnego wyroku wydanego już po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z mocy art. 452 w zw. z art. 435 § 1 k.p.c. ma skutek wobec osób trzecich, w tym również wobec wierzycieli. Powołane orzeczenie odnosiło się do stanu faktycznego, w którym ustanowienie rozdzielnosci majątkowej zostało dokonane z mocą wsteczną (art. 52 § 2 k.r.o.). Wydaje się, że argumentacja Sądu Apelacyjnego w Łodzi mogłaby się odnosić również do wydanego po nadaniu klauzuli wykonalności orzeczenia ustanawiającego rozdzielnosc majątkową, bez skutku wstecznego.

Pogląd przeciwny wyrażony został w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 11.08.2006 r.⁶⁸ W jego uzasadnieniu wskazano, że „zniesienie wspólności majątkowej małżeńskiej nie ma skutku wstecznego i nie może tym samym pozbawiać wierzyciela możliwości zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków, jeśli zniesienie to nastąpiło już po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko współmałżonkowi. Bez znaczenia jest tu sposób ustania ustroju małżeńskiej wspólności majątkowej, a wobec tego także późniejsze orzeczenie rozwodu, a nawet już dokonanie podziału majątku wspólnego, nie może uzasadniać powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności”. Pogląd ten można uznać za kontrowersyjny. W swoim uzasadnieniu Sąd Apelacyjny powołał się na wyrok SN z 24.03.1972 r.⁶⁹, jednak orzeczenie to zostało wydane na gruncie nieobowiązującego obecnie (od 1976 r.) przepisu art. 44 k.r.o.⁷⁰ Wydaje się, że obecnie argumentacja ta straciła na aktualności i należy dopuścić powołanie się w powództwie przeciwegzekucyjnym na ustanowienie rozdzielnosci majątkowej, o ile było ono skuteczne względem wierzyciela.

Podsumowując wszystkie przeprowadzone wyżej rozważania, należy jeszcze raz podkreślić szeroki zakres kontrowersji wyłaniających się na gruncie omawianych przepisów o postępowaniu klauzulowym i powództwach przeciwegzekucyjnych. Wydaje się, że szczególna funkcja, jaką spełniają w systemie prawnym te unormowania, zdecydowanie się sprzeciwia stanowi niepewności wynikającemu z rozbieżności interpretacyjnych. W szczególności małżonek dłużnika, który nie był zaangażowany w stosunek prawny będący źródłem odpowiedzialności cywilnoprawnej, powinien znaleźć możliwie szeroką ochronę jego praw. Z tych względów należy przyjąć liberalną wykładnię przepisów, gdy chodzi o uprawnienia małżonka dłużnika w zakresie obrony przed egzekucją.

⁶⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 9.10.2012 r. (III APa 26/12), <http://orzeczenia.ms.gov.pl>.

⁶⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 11.08.2006 r. (I ACa 656/06), <http://orzeczenia.ms.gov.pl>.

⁶⁹ Wyrok SN z 24.03.1972 r. (I CR 35/72), OSNC 1972/10 poz. 179.

⁷⁰ Przepis ten stanowił: „Małżonek, który w czasie trwania wspólności ustawowej był odpowiedzialny za zobowiązania tylko z majątku wspólnego, ponosi po ustaniu wspólności odpowiedzialność z całego swego majątku, jednakże tylko do wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym”.

4. BADANIE AKTOWE SPRAW Z POWÓDZTWA PRZECIWEGZEKUCYJNEGO MAŁŻONKA

4.1. Dobór próby i metoda badań aktowych

Uzyskanie przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości akt spraw sądowych, w których małżonek dłużnika wystąpił z powództwem przeciwegzekucyjnym na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 lub art. 840¹ k.p.c., napotkało na przeszkody. Ocena reprezentatywności uzyskanej próby jest niejednoznaczna i dlatego wymaga szczegółowego przedstawienia kolejnych etapów przeprowadzonego badania.

W pierwszej kolejności podjęto próbę określenia zasad ewidencjonowania tego typu postępowań. Na podstawie załącznika do zarządzenia w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej⁷¹ ustalono, że w repertorium C (sprawy cywilne) sprawy o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności na podstawie art. 840 k.p.c. oznaczone są symbolem „021”. Jest to zatem szeroka kategoria spraw, obejmująca wszystkie postępowania, w których dłużnik (niekoniecznie małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności) występuje z powództwem przeciwegzekucyjnym. Należy przypuszczać, że tylko w niewielkiej liczbie tego typu spraw mieści się kategoria objęta badaniem. Ponadto załącznik do zarządzenia w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych nie przewiduje symbolu dla postępowań toczących się na podstawie art. 840¹ k.p.c. W części dotyczącej repertorium RC (sprawy rodzinne) zostały określone symbole dla dwóch kategorii: sprawy o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności – symbol „021” oraz sprawy o ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności majątkiem wspólnym (art. 840¹ k.p.c.) – symbol „076”. Jeżeli chodzi o pierwszy z wymienionych symboli (rep. R – 021), może on odpowiadać postępowaniom o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w sprawach o alimenty. Sprawy, w których z pozwem na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. występuje małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadana została klauzula wykonalności z ograniczeniem odpowiedzialności do majątku wspólnego, mają charakter cywilny i są ujmowane w ramach repertorium C. Natomiast pewne wątpliwości może budzić zamieszczenie drugiego ze wskazanych symboli (076) w ramach repertorium RC (spraw rodzinnych). Z jednoznacznego brzmienia art. 840¹ k.p.c. wynika, że przesłanką jego zastosowania jest nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie art. 787 lub art. 787¹ k.p.c. Chodzi zatem o postępowania, które toczą się w odniesieniu do zobowiązań powstałych z czynności prawnej, za zgodą małżonka dłużnika lub w związku z prowadzeniem przez niego przedsiębiorstwa, a więc nie mieszczą się w kategorii spraw rodzinnych i repertorium RC. Ponadto jako nieodpowiadające istocie art. 840¹ k.p.c. należy ocenić użyte w załączniku do zarządzenia w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych określenie kategorii postępowań. Zastosowano w tym przypadku określenie „sprawy o ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności majątkiem wspólnym”, podczas gdy przedmiotem żądania małżonka występującego z powództwem na podstawie tego przepisu jest pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności.

⁷¹ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12.12.2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. Nr 5, poz. 22).

Tabela 1. Sprawy toczące się na podstawie art. 840 i art. 840 ¹ k.p.c., które wpłynęły do sądów okręgowych i rejonowych w 2012 r.			
Podstawa prawna powództwa	Liczba spraw w 2012 r.		
	Sądy okręgowe	Sądy rejonowe	
	Rep. C	Rep. C	Rep. RC
Art. 840 k.p.c.	1040	7169	1194
Art. 840 ¹ k.p.c.	brak symbolu	brak symbolu	brak danych

W tabeli 1 dokonano zestawienia danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie powództw wytaczanych na podstawie art. 840 i art. 840¹ k.p.c.⁷² Dane dotyczą liczby spraw, które wpłynęły do sądów w 2012 r. Okazało się, że nie jest możliwe określenie liczby postępowań toczących się na podstawie art. 840¹ k.p.c. Wynika to zapewne z braku nadania im odpowiedniego symbolu w przypadku spraw cywilnych i błędnego określenia tego symbolu w odniesieniu do spraw rodzinnych. Z danych statystycznych można było natomiast uzyskać informację na temat powództw przeciwegzekucyjnych wytoczonych na podstawie art. 840 k.p.c. Jak już jednak wspomniano, przepis ten obejmuje przede wszystkim żądania samego dłużnika i należało się spodziewać, że zdecydowana większość postępowań w tej kategorii będzie obejmowała sprawy z jego powództwa. Ze względu jednak na ich dużą liczbę w skali całego kraju (7169) można się było spodziewać, że będzie możliwe uzyskanie odpowiedniej próby do przeprowadzenia badania.

W tym celu przeprowadzono losowanie 50 sądów rejonowych z całej Polski w celu uzyskania reprezentatywnej próby, która w zamierzeniu miała liczyć ok. 200 akt spraw prawomocnie zakończonych w 2012 r. Po skierowaniu prośby o przesłanie pierwszej partii akt okazało się, że nie zostały nadesłane ani jedne, które mogłyby zostać zakwalifikowane do badania. W tej sytuacji podjęto decyzję o zmianie strategii badania. Skierowano prośbę o nadesłanie akt do wszystkich sądów okręgowych, przy czym zwrócono się o akta z tych sądów, a w braku postępowań objętych badaniem – z sądów rejonowych danego okręgu. Próbę rozszerzono o akta spraw prawomocnie zakończonych również w 2013 r. Nie zwracano się o akta starsze, ponieważ zwiększałyby to liczbę spraw rozstrzyganych na podstawie poprzedniego stanu prawnego. Sądy najczęściej przesyłały odpowiedź o braku akt spraw, w których rozpatrywane byłyby powództwa opozycyjne małżonka dłużnika. W niektórych przypadkach uzyskano odpowiedź o braku możliwości odnalezienia tego typu akt, często również nadsyłane były akta nieobjęte badaniem (np. toczące się na skutek powództwa ekscydencyjnego).

Ostatecznie do badania zakwalifikowano 29 akt spraw. Ze względu na treść odpowiedzi nadsyłanych z sądów oraz dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości nie można ponad wszelką wątpliwość przyjąć, że badanie objęło wszystkie przypadki rozpatrywanych we wskazanym wyżej okresie w Polsce powództw przeciwegzekucyjnych małżonka dłużnika. Niemniej liczba nadesłanych akt wskazuje na niewielką skalę stosowania omawianych instytucji w Polsce.

⁷² Dane te zawarte są w następujących dokumentach: MS-S1 Sprawozdanie w sprawach cywilnych – sądy okręgowe, MS-S1 Sprawozdanie w sprawach cywilnych – sądy rejonowe, MS-S16 Sprawozdanie w sprawach rodzinnych z zakresu spraw cywilnych z wyłączeniem spraw nieletnich – sądy rejonowe. Dokumenty są dostępne w wewnętrznej sieci informatycznej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wielkość uzyskanej próby nie pozwala na dokonywanie na jej podstawie daleko idących generalizacji. Dlatego opis statystyczny wyników badania zostanie skrócony, a prezentowane wyniki mogą mieć charakter wyłącznie orientacyjny. Dane prezentowane będą w sposób opisowy, a jedynie w przypadku najistotniejszych informacji – w postaci tabel. W celu przybliżenia problemów występujących w badanych sprawach wykorzystana zostanie również metoda studium przypadku w odniesieniu do wybranych, najbardziej charakterystycznych postępowań.

4.2. Opis statystyczny badanych spraw

4.2.1. Strony postępowania

Jak już wskazano, do badania zakwalifikowano 29 akt spraw. Przed sądami rejonowymi rozpoznano 16 z nich (55,2%), a przed sądami okręgowymi – 13 (44,8%)⁷³.

W pierwszej kolejności przedstawione zostaną podstawowe informacje dotyczące stron postępowania.

W zdecydowanej większości przypadków małżonkiem dłużnika występującym z powództwem przeciwegzekucyjnym była kobieta (24 sprawy). Średni wiek powodów wynosił 47,5 roku, przy czym mediana była nieco wyższa i wynosiła 51 lat. Średni wiek dłużników wynosił blisko 50 lat (mediana 52 lata). W badaniu zdecydowanie przeważali zatem małżonkowie starsi. Najmłodszy powód miał 29 lat, a najmłodszy dłużnik – 34 lata.

W zdecydowanej większości przypadków w chwili wystąpienia z pozwem małżonek dłużnika i dłużnik byli małżeństwem (20 spraw – 69%). W 7 przypadkach byli rozwiedzeni, a w 2 dłużnik zmarł. Średnia czasu trwania małżeństwa w sprawach, w których możliwe było dokonanie obliczenia, wynosiła prawie 24 lata, a mediana – 29 lat. W 19 sprawach (65,5%) małżonkowie pozostawali we wspólnym pożyciu, natomiast w 2 byli w separacji faktycznej.

W chwili powstania zobowiązania w większości przypadków małżonkowie pozostawali w ustroju ustawowym (17 spraw – 58,6%). W 8 sprawach pozostawali w ustroju umownej rozdzielności majątkowej. Nie odnotowano innych przypadków umownej zmiany ustroju majątkowego. Natomiast wystąpiły 2 sprawy, w których między małżonkami obowiązywał ustrój przymusowy.

Sytuacja nieco inaczej przedstawiała się w chwili wystąpienia z powództwem. W ustroju ustawowym małżonkowie pozostawali w 11 sprawach (37,9%). Podobnie jak w chwili powstania zobowiązania, w 8 przypadkach małżonków obowiązywał ustrój umowny. Ponadto na etapie występowania z powództwem przeciwegzekucyjnym pojawiła się kategoria przypadków, w których małżonkowie nie pozostawali w żadnym ustroju majątkowym, ponieważ ich małżeństwo zostało rozwiązane przez rozwód (8 spraw).

Warto nadmienić, że w większości przypadków małżonek dłużnika nie posiadał źródła dochodów w postaci pracy zarobkowej, lecz utrzymywał się z rent,

⁷³ Akta nadesłały sądy rejonowe: dla Krakowa-Krowodrzy, Krakowa-Podgórze, w Łasku, Starachowicach, Wałbrzychu, Sopocie, dla Warszawy Pragi-Południe, Warszawy-Zoliborza, Łodzi-Widzewa, w Kętrzynie, Chełmnie, Zgierzu, oraz sądy okręgowe: w Warszawie, Warszawie-Pradze, Słupsku, Płocku, Kielcach, Legnicy, Gliwicach, Krakowie.

zasiłków lub emerytury, pozostawał na utrzymaniu drugiego małżonka bądź był bezrobotny. Sytuacja taka miała miejsce w 16 sprawach (55,1%). W 15 przypadkach zobowiązanie powstało w związku z prowadzeniem przez dłużnika działalności gospodarczej.

Pozwany (wierzyciel) w przeważającej liczbie przypadków był osobą prawną (21 spraw). W 8 sprawach powództwo skierowane było przeciwko osobie fizycznej. Najczęstszą formą prowadzenia działalności przez pozwanego były spółka akcyjna (9 spraw) i spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (5 spraw).

W zdecydowanej większości spraw (24 przypadki) powód zgłaszał wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Tylko w 2 przypadkach spotkał się z odmową sądu w tym zakresie. W 14 sprawach powód ustanowił pełnomocnika, a w 5 uzyskał pełnomocnika z urzędu. Częściej, bo w 23 sprawach, pełnomocnika ustanawiał pozwany.

4.2.2. Zobowiązanie dłużnika i tytuł egzekucyjny

W trakcie badania akt sądowych podjęto próbę ustalenia podstawowych informacji na temat zobowiązania, które było źródłem odpowiedzialności dłużnika. Ponieważ sądy orzekające w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego bardzo często posiłkowały się materiałem dowodowym zgromadzonym w aktach postępowania merytorycznego i klauzulowego, zazwyczaj na podstawie akt poddawanych analizie trudno było dokonać szczegółowych ustaleń. W 10 sprawach zobowiązanie wynikało z zawarcia umowy kupna-sprzedaży. W tej samej liczbie spraw źródłem zobowiązania była umowa kredytu. Inne sytuacje zachodziły znacznie rzadziej (umowa leasingu – 2 postępowania, weksel – 2 postępowania, ugoda sądowa – 2 postępowania). W 3 przypadkach nie udało się ustalić źródła zobowiązania. Ze względu na dużą rozpiętość wysokości zobowiązań wynikających z tytułu egzekucyjnego przytoczenie średniej ich wartości nie ma znaczenia poznawczego. Można natomiast wskazać, że mediana wynosiła w tym przypadku 54.372,08 zł, najniższa wysokość zobowiązania 3950 zł, a najwyższa – 2.281.511,27 zł. Wartość przedmiotu sporu z reguły odpowiadała pierwotnej należności wynikającej z tytułu egzekucyjnego. W tym przypadku mediana wyniosła nieznacznie mniej, tj. 49.898 zł. Wartości najniższa i najwyższa były identyczne jak w przypadku tytułu egzekucyjnego. Nieznacznie niższa wysokość wartości przedmiotu sporu mogła wynikać z częściowego zaspokojenia wierzyciela przed skierowaniem egzekucji do majątku wspólnego małżonków. Odnotowane wartości można ocenić jako znaczne – brak było postępowań toczących się w związku z drobnymi sumami.

Przywołane wyżej poprzednie badanie dotyczące postępowania klauzulowego miało na celu analizę funkcjonowania w praktyce wprowadzonych w 2004 r. unormowań w zakresie odpowiedzialności małżonków za zobowiązania, a w szczególności unormowanej w art. 41 k.r.o. zgody małżonka. Jednym z ustaleń było odnotowanie dużej liczby przypadków, w których zastosowanie miały poprzednio obowiązujące przepisy i zgoda małżonka nie była potrzebna. Również w obecnie prowadzonym badaniu podjęto próbę dokonania ustaleń w tym zakresie.

Tabela 2. Zgoda małżonka na zaciągnięcie zobowiązania		
Czy na zaciągnięcie zobowiązania została wyrażona zgoda?	Liczba spraw	Procent spraw
Tak, zobowiązanie powstało po 1.01.2005 r.	4	13,8
Tak, zobowiązanie powstało przed 1.01.2005 r.	2	6,9
Nie, zobowiązanie powstało po 1.01.2005 r.	6	20,7
Nie, zobowiązanie powstało przed 1.01.2005 r.	12	41,4
Nie wynikało z akt	4	13,8
Nie dotyczy	1	3,4
Ogółem	29	100

W niemal połowie przypadków (12 spraw) małżonek dłużnika nie udzielił zgody na zaciągnięcie zobowiązania i nie musiał tego uczynić, ponieważ do jego sytuacji znajdowały zastosowanie poprzednio obowiązujące przepisy. W 6 sprawach zgoda nie została wyrażona mimo zmiany stanu prawnego. Jedynie w 4 przypadkach zgoda małżonka została wyrażona, ponieważ wymagały tego nowe przepisy. We wszystkich przypadkach wyrażenia zgody (6) jej zakres nie budził wątpliwości – dotyczyła konkretnej oznaczonej czynności prawnej. Forma zgody małżonka była zróżnicowana, odnotowano formę pisemną na umowie (2 przypadki), na osobnym dokumencie (1), ustną (1), poręczenie kredytu potraktowane jako zgodę (1) i zawarcie umowy w charakterze pełnomocnika (1).

W zdecydowanej większości spraw (19 przypadków) klauzula wykonalności została nadana przeciwko małżonkowi na podstawie art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2004 r., co w pełni potwierdza sformułowaną wyżej tezę dotyczącą doniosłości praktycznej tych unormowań. Ciągłe zatem utrudnione jest badanie empiryczne funkcjonowania nowych unormowań. Zaznaczyć również należy, że mimo małej próby omawiane badanie potwierdziło ustalenia dokonywane wcześniej.

Zdecydowanie najczęściej tytułem egzekucyjnym był nakaz zapłaty wystawiony przeciwko dłużnikowi (18 spraw), w 5 przypadkach – bankowy tytuł egzekucyjny, w 3 – wyrok sądu i również w 3 – ugoda sądowa. Także w tym zakresie uzyskane wyniki nie odbiegały znacząco od uzyskanych wcześniej.

4.2.3. Przebieg postępowania sądowego

Zasadniczym celem badania było uzyskanie informacji na temat przebiegu postępowania wszczętego powództwem przeciwegzekucyjnym małżonka.

Przeprowadzona analiza akt przeważnie pozwalała na określenie czasu, jaki upływał między kolejnymi etapami postępowania egzekucyjnego aż do momentu wydania orzeczenia w przedmiocie powództwa przeciwegzekucyjnego małżonka.

W 28 sprawach możliwe było ustalenie, jaki czas upłynął od daty wydania tytułu egzekucyjnego do nadania temu tytułowi klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Zdecydowanie najczęściej miało to miejsce w czasie od 1 do 3 miesięcy (13 spraw – blisko połowa próby). W 6 przypadkach klauzula

wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika została nadana przed upływem miesiąca od wydania tytułu egzekucyjnego. W takiej samej liczbie spraw miało to miejsce między 7. a 12. miesiącem od daty tytułu egzekucyjnego. W 3 sprawach okres ten wynosił 4–6 miesięcy.

Również w 28 sprawach ustalono, jaki czas upłynął od nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika do wniesienia przez niego powództwa egzekucyjnego. Także w tym przypadku najczęściej następowało to stosunkowo szybko – w 11 sprawach przed upływem miesiąca, w 8 postępowaniach wniesienie powództwa miało miejsce od 1 do 3 miesięcy po nadaniu klauzuli wykonalności, w 4 – w okresie 4–6 miesięcy, również w 4 – w okresie 7–12 miesięcy i w 1 sprawie – po upływie 15 miesięcy.

Szczególnie istotne jest określenie przeciętnego czasu trwania postępowania w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego małżonka oraz czynników, które wpływają na jego wydłużenie.

Tabela 3. Czas trwania postępowania przed sądem I instancji		
Czas trwania postępowania	Liczba spraw	Procent spraw
1 do 2 miesięcy	2	6,9
3 do 5 miesięcy	2	6,9
6 do 11 miesięcy	10	34,5
12 do 23 miesięcy	11	37,9
24 miesiące i więcej	4	13,8
Ogółem	29	100

Postępowanie przed sądem I instancji najczęściej kończyło się między 6. a 12. miesiącem (ok. 33% spraw) oraz w 2. roku od wystąpienia z powództwem. Sporadyczne występowanie krótszych postępowań pozwala na potraktowanie uzyskanych danych jako miarodajnych. Średni czas postępowania wyniósł 14,07 miesiąca (442 dni)⁷⁴. Najkrótsze postępowanie w I instancji trwało 2 miesiące, a najdłuższe 3 lata i 5 miesięcy. Czynniki, które wpływały na wydłużenie postępowania, były m.in. skierowanie pozwu do niewłaściwego sądu, konieczność uzupełnienia braków formalnych oraz rozpatrywanie wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych oraz o zabezpieczenie powództwa. W blisko połowie spraw sąd wzywał do usunięcia braków formalnych (12 przypadków). Najczęściej (7 spraw) powód wzywany był do uiszczenia opłaty od pozwu. Ponadto sąd wzywał m.in. do podpisania pozwu, wskazania wartości przedmiotu sporu i uściślenia pozwu. Żądanie zabezpieczenia roszczenia przez zawieszenie postępowania zgłaszano w prawie wszystkich przypadkach (25 spraw). Ostatecznie zabezpieczenie udzielone zostało w 16 sprawach – w 9 sąd odmówił zabezpieczenia. Rozstrzygnięcie wymienionych wyżej kwestii następowało przed wyznaczeniem przez sąd pierwszej rozprawy. Przytoczone wyżej dane uzupełnić można o informację, że aż w 18 sprawach (62%) pierwsza rozprawa odbyła się po upływie pół roku od wniesienia pozwu, przy czym w 7 przypadkach okres ten przekroczył rok.

⁷⁴ Mediana wyniosła 14 miesięcy (433 dni).

Rozstrzygnięcie sądu I instancji zostało zaskarżone apelacją w ponad połowie przypadków (15 spraw). Średni czas trwania postępowania odwoławczego, który mógł być obliczony dla 10 spraw, wyniósł 5,3 miesiąca (mediana 4,0).

Uwzględniając stosunkowo nieskomplikowane postępowanie dowodowe w omawianych sprawach oraz założenia procesu toczącego się na skutek wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym, wydaje się, że można ocenić większość badanych spraw jako zbyt przewlekłe.

W kontekście omawianych wyżej problemów związanych z możliwością podejmowania przez małżonka dłużnika obrony na poszczególnych etapach postępowania i wynikającymi z tego konsekwencjami w zakresie kognicji sądu istotne było ustalenie, czy małżonek ten brał czynny udział w postępowaniu klauzulowym. Ustalenie tych okoliczności okazało się utrudnione – znacząca część akt nie zawierała informacji na ten temat (10 przypadków). W 11 sprawach można było stwierdzić, że małżonek dłużnika nie brał czynnego udziału w postępowaniu klauzulowym, natomiast w 8 uczestniczył w nim. Ponieważ – jak wskazano wyżej – w większości spraw stosowane były przepisy w brzmieniu sprzed nowelizacji, które nakazywały wysłuchanie małżonka dłużnika w postępowaniu klauzulowym, liczbę tę należy ocenić jako niską. Należy również wskazać, że jedynie w 4 sprawach w postępowaniu klauzulowym badana była kwestia udzielenia zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez małżonka dłużnika.

Tabela 4. Podstawa prawna powództwa		
Podstawa prawna wskazana przez powoda	Liczba spraw	Procent spraw
Art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.	14	48,3
Art. 840 ¹ k.p.c.	3	10,3
Art. 840 § 1 pkt 3 i art. 840 ¹ k.p.c.	2	6,9
Art. 840 § 1 pkt 1 i 3 k.p.c.	1	3,4
Art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.	3	10,3
Niejasne sformułowanie podstawy prawnej	6	20,7
Ogółem	29	100

Jak wynika z powyższej tabeli, powoływane w pozwach podstawy prawne cechowało duże zróżnicowanie. Najczęściej powoływany był art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. – 14 spraw, a więc blisko połowa badanej próby. Zdecydowana przewaga tej podstawy prawnej nad art. 840¹ k.p.c. (3 przypadki) wydaje się zrozumiała w świetle zakresu tych przepisów. Sformułowanie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. ma charakter ogólny („świadczanie wierzycielowi nie należy się”) i mieści w sobie wiele sytuacji, podczas gdy art. 840¹ k.p.c. dotyczy konkretnego zarzutu wynikającego z umowy majątkowej małżeńskiej. Ograniczona skuteczność intercyz, uzależniona od poinformowania o nich osób trzecich (art. 47¹ k.r.o.), musi powodować, że wskazywanie jako podstawy powództwa art. 840¹ k.p.c. będzie należało (i należy) do rzadkości. Należy oczekiwać, że jeszcze rzadziej powództwo na podstawie tego przepisu zostanie uwzględnione. O problemach osób występujących z powództwem ze sformulowaniem podstawy prawnej swojego żądania świadczy również liczba spraw, w których podstawa ta została określona w sposób niejasny (6 przypadków).

Analiza akt pozwoliła określić, jakie czynności podejmowane w ramach postępowania egzekucyjnego wpłynęły na wystąpienie z powództwem przez małżonka dłużnika. Najczęściej, tj. w ponad połowie spraw (15 przypadków), czynnikiem tym było skierowanie egzekucji do majątku wspólnego małżonków. Często sytuacją (9 spraw) było skierowanie egzekucji przeciwko małżonkowi dłużnika po ustaniu wspólności. Samo nadanie klauzuli wykonalności zdecydowało o wystąpieniu z powództwem przeciwegzekucyjnym w 2 przypadkach.

Określono również, jakich konkretnie przedmiotów majątkowych dotyczyły czynności egzekucyjne. Najczęściej, tj. w 19 sprawach, komornik podejmował czynności w stosunku do nieruchomości. Inne rodzaje przedmiotów majątkowych były objęte egzekucją znacznie rzadziej. Wynagrodzenie za pracę zostało zajęte w 4 sprawach, ruchomości – w 2, wierzytelności – również w 2.

Jednym z najistotniejszych pytań, na które miało odpowiedzieć badanie aktowe, było określenie rodzaju zarzutów sformułowanych przez powoda.

Tabela 5. Zarzuty podniesione w pozwie*		
Rodzaj zarzutu	Liczba spraw	Procent spraw
Brak zgody na zaciągnięcie zobowiązania	11	37,9
Umowa majątkowa małżeńska	8	27,6
Spełnienie świadczenia	6	20,7
Brak zobowiązania	6	20,7
Brak zgody na czynność przekraczającą zwykły zarząd	5	17,2
Rozwód	3	10,3
Ustrój przymusowy	2	6,9
Sprzecznosc zaspokojenia z zasadami współzycia społecznego (art. 41 § 3 k.r.o. w poprzednim brzmieniu)	2	6,9
Wadliwość bankowego tytułu egzekucyjnego	1	3,4
Brak możliwości udziału we wcześniejszym postępowaniu	1	3,4
Powstanie zobowiązania przed zaistnieniem wspólności	1	3,4
Niejasno określone zarzuty	2	6,9

* W jednej sprawie mogło być podniesionych kilka zarzutów

Pierwszym spostrzeżeniem wynikającym z analizy danych zawartych w powyższej tabeli jest brak konsekwencji powodów w formułowaniu zarzutów w zestawieniu z prezentowanymi wyżej podstawami prawnymi nadania przeciwko nim klauzuli wykonalności. Najczęściej podnoszonym zarzutem był brak zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania (11 spraw), przy czym aż w 6 przypadkach miało to miejsce mimo nadania klauzuli wykonalności na podstawie przepisów w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2004 r., a więc w stanie prawnym, w którym zgoda małżonka nie była co do zasady (z wyjątkiem czynności przekraczających zwykły zarząd) potrzebna. Zarzut zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej był podnoszony w 8 sprawach, mimo że art. 840¹ k.p.c. został powołany jako podstawa powództwa w 3 przypadkach. Stosunkowo często powodowie podnosili zarzut braku zgody na dokonanie czynności przekraczających zwykły zarząd (5 spraw).

Na podstawie przytoczonych wyników badania można przyjąć, że zgoda małżonka na dokonanie czynności prawnej jest często w praktyce rozumiana intuicyjnie – bez rozróżnienia na zgodę wynikającą z art. 37 lub 41 k.r.o.

W 12 sprawach sąd zwywał powoda do uzupełnienia braków pozwu.

Z dotychczas prezentowanych danych wynika, że prawidłowe formułowanie pozwu pod względem merytorycznym sprawiało powodom trudności, na co z pewnością ma wpływ skomplikowany charakter omawianych instytucji.

Z unormowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. wynika, że małżonkowi dłużnika przysługują nie tylko zarzuty z własnego prawa, ale również zarzuty, których jego małżonek (dłużnik) nie mógł podnieść. W badanych sprawach wystąpiły obie sytuacje. W 12 sprawach powód podniósł zarzuty przysługujące jego małżonkowi, a w 4 – wyłącznie ze swojego prawa. W 12 przypadkach podniesione zostały zarzuty przysługujące wspólnie małżonkom. W 3 sprawach na podstawie akt można było ocenić, że powód podnosił zarzuty, które zostały wcześniej podniesione przez dłużnika.

Pozwany przeważnie wnosił o oddalenie powództwa (25 spraw). W 2 przypadkach uznał powództwo, a w 2 nie zajął stanowiska w ogóle.

Najczęściej sąd wyznaczał 2 terminy rozprawy (10 spraw) lub 1 (9 spraw). W 1 przypadku sąd w celu wyjaśnienia sprawy wyznaczył aż 10 terminów rozpraw. Oznacza to, że rozpoznanie sprawy z powództwa przeciwegzekucyjnego nie należy do czasochłonnych i skomplikowanych pod względem dowodowym postępowań. Jak już wskazano, sądy w dużym stopniu posiłkowały się materiałem dowodowym zgromadzonym w aktach postępowania rozpoznawczego i klauzulowego.

Tabela 6. Postępowanie dowodowe*		
Rodzaj przeprowadzonego dowodu	Liczba spraw	Procent spraw
Zeznania świadków	12	41,4
Dowody z dokumentów	28	96,6
Dokumenty zawarte w aktach sprawy głównej	8	27,6
Dokumenty zawarte w aktach postępowania klauzulowego	10	34,5
Dokumenty zawarte w aktach postępowania egzekucyjnego	23	79,3
Zeznania stron lub jednej ze stron	12	41,4

* W jednej sprawie mogło być podniesionych kilka zarzutów

Sądy najczęściej korzystały z dowodu z dokumentów (28 spraw) – zwykle dołączanych do pozwu. Rzadziej zachodziła konieczność przesłuchania świadków. Gdy chodzi o dowód z dokumentów zawartych w aktach innych spraw, najczęściej wykorzystywane były dokumenty pochodzące z akt postępowania egzekucyjnego.

W art. 843 § 3 k.p.c. przewidziano prekluzję procesową zarzutów – wszystkie powinny być zgłoszone już w pozwie pod rygorem utraty prawa korzystania z nich w dalszym postępowaniu. W 6 sprawach można było dopatrzeć się naruszenia tej zasady przez powoda. Nie odnotowano natomiast naruszenia jej przez sąd, tzn. nie stwierdzono, aby sądy brały pod uwagę zarzuty zgłoszone mimo zakazu.

Istotne dla oceny badanych postępowań są informacje związane z końcowym rozstrzygnięciem sądu. W 16 sprawach powództwo oddalono w całości, w 10 – zostało

uwzględnione, a w 3 – uwzględnione w części. Wydaje się, że liczbę spraw, w których uwzględniono powództwo, należy ocenić jako wysoką, biorąc pod uwagę charakter analizowanego postępowania. Daje ono małżonkowi dłużnika jedną z ostatnich możliwości obrony. Prowadzenie egzekucji z majątku wspólnego może prowadzić do utraty dorobku całego życia i pozbawienia rodziny materialnej podstawy egzystencji. Unormowania prawne powinny zatem minimalizować ryzyko błędów w tym zakresie. Wysoka liczba uwzględnień powództwa świadczyć może o tym, że w praktyce często dochodzi do podjęcia czynności w postępowaniu egzekucyjnym (zajęcia przedmiotów majątkowych) w sytuacji, w której nie powinno to mieć miejsca.

W 11 sprawach rozstrzygnięcie sądu I instancji zostało zaskarżone przez powoda, a w 4 – przez pozwanego. Apelacja nie prowadziła jednak z reguły do zmiany zaskarżonego wyroku. Zarówno w przypadku apelacji powoda, jak i pozwanego, sąd II instancji uwzględnił apelację w całości tylko w 1 przypadku.

4.3. Opis wybranych przypadków

4.3.1. Przypadek 1

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 4 lata i 4 miesiące
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c. w brzmieniu przed nowelizacją z 2004 r.
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: nakaz zapłaty
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 4225 zł (do zapłaty były również bardzo wysokie odsetki – ok. 200 tys. zł)
- Ostateczne rozstrzygnięcie: oddalenie powództwa (w wyniku apelacji)

Powództwo zostało wytoczone po upływie roku od rozwiązania przez rozwód małżeństwa dłużnika i powoda, ale po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Źródłem zobowiązania zaciągniętego w 1996 r. była umowa pożyczki zawarta z osobą fizyczną. W umowie tej zastrzeżono wysokie odsetki (1% dziennie), co spowodowało, że mimo niewielkiej kwoty samej pożyczki zadłużenie urosło do dużych rozmiarów. Powódka twierdziła, że wiarygodność nie istniała, gdyż zadłużenie jej byłego męża zostało uregulowane przed wystąpieniem z powództwem, a ponadto nigdy nie wyrażała ona zgody na czynność prawną swojego męża ani nie potwierdzała takiej czynności. Jak twierdziła, zaciągnięcie pożyczki, które miało miejsce w latach 90. ubiegłego wieku, przekraczało zwykły zarząd majątkiem wspólnym. Tytułem egzekucyjnym był nakaz zapłaty. Dłużnik wnosił zarzuty od tego nakazu, jednak zostały one odrzucone z powodu niedochowania terminu do ich wniesienia.

Sąd rejonowy nie uwzględnił zarzutów powódki, natomiast przeprowadził gruntowne postępowanie dowodowe i przyjął, że do zawarcia umowy w ogóle nie doszło, nie dając wiary zeznaniom pozwanego, który twierdził, że udzielił pożyczki i na tej podstawie wypełnił weksel. Na tej podstawie sąd uznał powództwo za uzasadnione.

Od wyroku sądu rejonowego apelację wniósł pozwany, tj. wierzyciel. Sąd okręgowy zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. W pierwszej kolejności zwrócił uwagę, że w sprawie znajdzie zastosowanie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu po nowelizacji z 2004 r., wprowadzający zasadę, że małżonek dłużnika może podnosić tylko te zarzuty dłużnika, których ten nie mógł wcześniej podnieść. Sąd przyjął, że niemożność podnoszenia zarzutów musi mieć charakter niezawiniony lub niezależny od strony, zaś w przedmiotowej sprawie była ona efektem uchybienia przez dłużnika terminowi do złożenia sprzeciwu od nakazu zapłaty, co wyłączyło ich ocenę w postępowaniu rozpoznawczym i wyłącza tę ocenę również w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego.

Sąd odwoławczy, podobnie jak sąd I instancji, uznał, że zawarcie umowy pożyczki nie przekracza zwykłego zarządu w rozumieniu art. 37 k.r.o. w brzmieniu sprzed nowelizacji i dlatego zarzut powódki nie może zostać uwzględniony.

Orzeczenie sądu okręgowego (sądu II instancji) można ocenić jako prawidłowe w świetle obowiązujących przepisów. Natomiast na podstawie opisywanej sprawy można powziąć zgłaszane już wcześniej wątpliwości co do słuszności unormowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w zakresie ograniczenia możliwości podnoszenia zarzutów dłużnika przez jego małżonka. Rozwiązanie takie prowadzić bowiem może do obciążenia odpowiedzialnością osoby, która nie miała wpływu na powstanie zobowiązania i przebieg postępowania rozpoznawczego. Małżonek dłużnika ponosić w tym przypadku będzie konsekwencje jego zaniechań.

Sąd II instancji rozważał w uzasadnieniu wyroku zarzut małżonka dłużnika dotyczący nieważności czynności prawnej z powodu przekroczenia zakresu zwykłego zarządu jako możliwy do podniesienia. Nie uwzględnił go, ponieważ doszedł do wniosku, że umowa pożyczki nie przekraczała zakresu zwykłego zarządu. Można tu dopatrywać się pewnej niekonsekwencji, ponieważ na okoliczność tę mógł się również powoływać dłużnik.

Wydaje się, że istotna w omawianych przypadkach jest ochrona zasady powagi rzeczy osądzonej w znaczeniu materialnym. To zaś prowadzi do wniosku, że *de lege ferenda* małżonek dłużnika powinien być pozbawiony zarzutów merytorycznych dłużnika, które zostały już podniesione i rozstrzygnięte.

4.3.2. Przypadek 2

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok i 7 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2004 r.
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: ugoda sądowa
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 4800 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: uwzględnienie powództwa

Mąż powódki w 2001 r. zawarł ugodę sądową dotyczącą alimentów na rzecz jego córki pochodzącej z innego związku. W 2009 r. ugodzie tej została nadana

klauzula wykonalności przeciwko małżonce dłużnika. Jak wynikało z uzasadnienia sądu klauzulowego, badał on m.in. kwestię ewentualnej sprzeczności zaspokojenia wierzyciela z zasadami współzycia społecznego. Zażalenie na to postanowienie zostało oddalone, a jako przyczynę wskazano brak kognicji sądu klauzulowego w kwestiach merytorycznych. Egzekucja została skierowana m.in. do lokalu mieszkalnego zajmowanego przez powódkę i dłużnika, wchodzącego w skład majątku wspólnego.

Ponieważ zobowiązanie powstało przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 2004 r., w sprawie znajdowały zastosowanie przepisy poprzednio obowiązujące. Na ich podstawie powódka sformułowała następujące zarzuty: po pierwsze, jej zdaniem zawarcie ugody sądowej stanowiło czynność przekraczającą zwykły zarząd, po drugie, zobowiązania alimentacyjne jako ściśle osobiste dotyczą majątku osobistego dłużnika i wyłączona jest w ich przypadku możliwość zaspokojenia z majątku wspólnego (art. 41 § 2 k.r.o. w poprzednim brzmieniu), po trzecie, ze względu na sytuację osobistą powódki zaspokojenie wierzytelności z majątku wspólnego byłoby sprzeczne z zasadami współzycia społecznego (art. 43 § 3 k.r.o. w poprzednim brzmieniu).

Sąd przeprowadził szczegółowe postępowanie dowodowe, wyznaczając m.in. aż 7 terminów rozprawy. Jak się wydaje, słusznie wytknął sądowi orzekającemu w sprawie zażalenie na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika zbyt ograniczenie zakresu kognicji – w poprzednim stanie prawnym art. 787 § 2 k.p.c. przewidywał *expressis verbis* możliwość orzekania o ograniczeniu lub wyłączeniu możliwości zaspokojenia się przez wierzyciela z majątku wspólnego. Należy jednak pamiętać, że sąd I instancji w postępowaniu klauzulowym badał te okoliczności. Na marginesie można zaznaczyć, że przyjęcie rozszerzonej kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym, konsekwentnie do zasad przyjętych w poprzednio omawianym orzeczeniu, powodowałoby niedopuszczalność orzekania o tych zarzutach w procesie wytoczonym powództwem przeciwegzekucyjnym.

Sąd w postępowaniu wszczętym powództwem przeciwegzekucyjnym uwzględnił je i pozbawił wykonalności tytuł wykonawczy w całości. Jako podstawę swojego rozstrzygnięcia wskazał art. 41 § 3 k.r.o. w poprzednim brzmieniu, a więc niezgodność zaspokojenia wierzyciela z zasadami współzycia społecznego, w szczególności stopień przyczynienia się małżonka dłużnika do powstania majątku wspólnego. W omawianej sprawie małżonek ten ponosił główny ciężar spłat kredytu mieszkaniowego, a ponadto dotknięty był poważnymi problemami zdrowotnymi. Ponadto skierowanie egzekucji do objętego wspólnością ustawową małżeńską lokalu stanowiło, zdaniem sądu, nadużycie prawa podmiotowego.

Wyrok uprawomocnił się, ponieważ na skutek pomyłki pracownika kancelarii pełnomocnika pozwanej wniosek o sporządzenie uzasadnienia na piśmie wpłynął po terminie (został włożony do niewłaściwej koperty).

Rozstrzygnięcie sądu można ocenić jako kontrowersyjne w zakresie zastosowania klauzuli zasad współzycia społecznego, jak bowiem ustalono, dłużnik przez szereg lat uchylał się od płacenia alimentów, a lokal mieszkalny był finansowany również przez niego.

Ze względu na główny przedmiot niniejszego opracowania na plan pierwszy wysuwa się jednak problem wpływu zakresu kognicji sądu klauzulowego na orzeczenie

sądu w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego. W sprawie nie ulegało wątpliwości, że sąd I instancji w postępowaniu klauzulowym badał kwestie merytoryczne związane z oceną klauzuli zasad współżycia społecznego. Sąd II instancji niesłusznie odmówił ich oceny. Małżonek dłużnika został zatem pozbawiony możliwości skorzystania z przysługujących mu zarzutów na wszystkich etapach postępowania klauzulowego. W tej sytuacji należy dopuścić rozstrzygnięcie ich w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego.

4.3.3. Przypadek 3

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 10 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c. w poprzednim brzmieniu
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: nakaz zapłaty
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 10.000 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: oddalenie powództwa

Zobowiązanie, które było przedmiotem postępowania, wynikało z umowy poręczenia kredytu zawartej przez dłużnika, przeciwko któremu w 2000 r. wydany został nakaz zapłaty. Dopiero po 11 latach tytuł egzekucyjny został zaopatrzony w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Cztery miesiące po wydaniu postanowienia w tej sprawie dłużnik i jego małżonek rozwiedli się. Mimo rozwodu nadal zamieszkiwali w mieszkaniu, które należało uprzednio do majątku wspólnego. Do tego lokalu została skierowana egzekucja komornicza. W tej sytuacji żona dłużnika wystąpiła z powództwem przeciwegzekucyjnym, w którym jako zarzuty podniosła orzeczenie rozwodu stron oraz brak wiedzy o zobowiązaniach byłego męża i podejmowanych przez niego czynnościach prawnych. Powództwo zostało oddalone przez sąd I instancji. Również apelacja powódki została oddalona.

Można ocenić, że w omawianej sprawie zarzuty strony powodowej prezentowane były w sposób błędny lub nieudolny mimo reprezentowania jej przez pełnomocnika. Powódka, posiadająca wykształcenie podstawowe, znajdowała się w trudnej sytuacji majątkowej, uzyskała zwolnienie od ponoszenia kosztów procesu oraz pomoc pełnomocnika ustanowionego na wniosek. Jej zeznania wskazywały na niezrozumienie sytuacji prawnej, w której się znalazła. Powoływanie się na rozwiązanie małżeństwa przez rozwód i wynikający z tego brak majątku wspólnego nie mogło prowadzić do uwzględnienia powództwa, gdyż – jak słusznie stwierdziły sądy obu instancji – rozwód, który nastąpił już po nadaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, nie mógł prowadzić do wyłączenia egzekucji. Natomiast potencjalnie uzasadniony mógł się wydawać zarzut braku wiedzy o podejmowanych przez dłużnika zobowiązaniach. Zgodnie z orzecznictwem SN poręczenie dokonane przez małżonka mogło być na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego uznawane za czynność przekraczającą zwykły

zarząd, wymagającą dla swojej ważności zgody małżonka⁷⁵. Zarzut powódki nie został jednak precyzyjnie sformułowany, co pozwoliło sądom obu instancji uznać, że okoliczności powoływane przez stronę, która wywodziła z nich skutki prawne, nie zostały należycie udowodnione (art. 6 kodeksu cywilnego⁷⁶). Na marginesie zauważyć należy, że pogląd taki w odniesieniu do dowodzenia okoliczności braku działania małżonka można uznać za dyskusyjny – fakt ten mógł wynikać z akt sprawy i zgromadzonych w nich dokumentów, które należało jednak we właściwy sposób wskazać.

4.3.4. Przypadek 4

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 7 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c.
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: nakaz zapłaty
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu 35.359 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: uwzględnienie powództwa – pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności w całości

Żona powoda zaciągnęła w 2008 r. zobowiązanie wynikające z umowy pożyczki. Na umowie tej sfalszowała podpis swojego męża, który w rzeczywistości nie wyraził zgody na zaciągnięcie zobowiązania. Fakt podrobienia podpisu został potwierdzony w opinii biegłego grafologa. W 2009 r. został wydany nakaz zapłaty przeciwko dłużniczce, a w 2011 r. nadano klauzulę wykonalności przeciwko powodowi jako małżonkowi dłużnika. Postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte w stosunku do lokalu mieszkalnego należącego do majątku wspólnego i zajmowanego wspólnie przez małżonków i ich dzieci. Sytuacja małżonków była bardzo trudna: żona powoda (dłużnik) po wypadku samochodowym poruszała się na wózku, powód był bezrobotny, w rodzinie wychowywała się trójka dzieci, w tym dwoje niepełnosprawnych.

Główny zarzut powoda sprowadzał się do twierdzenia, że nie wyrażał on zgody na zaciągnięcie przez żonę zobowiązania, co w świetle art. 41 k.r.o. uniemożliwia egzekucję z majątku wspólnego. Strona pozwana podniosła, że w myśl art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. powództwo przeciwegzekucyjne musi polegać na wykazaniu, że egzekwowane świadczenie nie należy się wierzycielowi, co nie miało miejsca w omawianej sprawie. Sąd rejonowy uwzględnił powództwo i pozbawił tytuł wykonawczy klauzuli wykonalności w stosunku do powoda, przyjmując jako podstawę swojego rozstrzygnięcia brak zgody powoda na zaciągnięcie zobowiązania.

Argumenty natury funkcjonalnej przemawiają na rzecz słuszności omawianego orzeczenia. Można jednak wyrazić wątpliwości co do zgodności tego rozstrzygnięcia

⁷⁵ Por. np. uchwała SN z 25.03.1994 r. (III CZP 182/93), OSNCP 1994/7–8, poz. 146; wyrok SN z 20.06.1997 r. (II CKU 47/97), OSNC 1997/12, poz. 204.

⁷⁶ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121), dalej jako k.c.

z innymi orzeczeniami prezentowanymi wyżej (por. przypadek 1). W szczególności chodzi tu o problem wpływu zakresu kognicji sądu klauzulowego na przebieg omawianego postępowania. Kwestia zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania była już bowiem przedmiotem rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu klauzulowym. Sąd w postępowaniu wszczętym powództwem przeciwegzekucyjnym ponownie rozpatrzył i rozstrzygnął tę kwestię. Wydaje się, że ze względu na formalny charakter postępowania klauzulowego i ograniczony w nim udział małżonka dłużnika sytuację taką należy uznać za dopuszczalną ze względów funkcjonalnych.

Wydaje się również, że przytoczona wyżej argumentacja pozwanego odnosząca się do dosłownego brzmienia art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. wymaga krótkiego omówienia. Przepis ten mówi o wykazaniu przez małżonka dłużnika, że egzekwowane świadczenie nie należy się wierzycielowi, podczas gdy zarzut braku zgody małżonka nie dotyczy istnienia samego zobowiązania, ale podstawy do nadania klauzuli wykonalności. Z drugiej strony art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. pozwala dłużnikowi formułować zarzuty, które polegają na zaprzeczeniu zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności. Wydaje się, że nie było zamiarem ustawodawcy ograniczanie zakresu zarzutów małżonka dłużnika w stosunku do zarzutów dłużnika. W orzecznictwie wyrażony został pogląd, że małżonek dłużnika może również oprzeć powództwo na podstawach wymienionych w art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.⁷⁷ Niemniej sformułowanie omawianych przepisów ocenić można jako nie w pełni precyzyjne.

4.3.5. Przypadek 5

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok i 9 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c.
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: nakaz zapłaty
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 22.362,97 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: oddalenie powództwa w części

W kolejnej sprawie zobowiązania dłużnika (żony powoda) powstały w 2007 r., miały związek z prowadzeniem działalności gospodarczej w zakresie usług remontowych i dotyczyły nieuregulowanych faktur za dostarczone materiały budowlane. Małżeństwo powoda i dłużniczki zawarte zostało w 1979 r., a w 1995 r. małżonkowie zawarli umowę notarialną znoszącą wspólność. Nakaz zapłaty został wydany w 2008 r., a w 2010 r. sąd nadał mu klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużniczki. W sprawie zastosowanie znajdowały zatem przepisy po nowelizacji.

W pozwie podniesiony został zarzut zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej oraz „powszechnej wiedzy” kontrahentów o tym fakcie. Powód twierdził również, że świadczenie zostało przez jego żonę spełnione. Wskazał też, że nie wyrażał zgody

⁷⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 18.12.2012 r. (I ACa 698/11), LEX nr 1313337.

na zaciągnięcie przez żonę zobowiązania, i podnosił, że wbrew pogładowi wyrażonemu w orzecznictwie SN⁷⁸ jego zgoda została w postępowaniu klauzulowym przyjęta na zasadzie domniemania faktycznego, a nie na podstawie dowodów.

Sąd uznał, że powód nie udowodnił zgodnie z art. 6 k.c., iż wierzyciel wiedział w momencie powstania zobowiązania o fakcie zawarcia interczy. Podobnie nie zostały przedstawione dowody na to, że zapłata na rzecz wierzyciela nastąpiła w wykonaniu zobowiązania objętego egzekucją (dłużniczka pozostawała z wierzycielem w stałych kontaktach gospodarczych i regulowała płatności z innych tytułów). W kontekście poprzednio przedstawionej sprawy wskazać należy, że sąd rozważając zarzut braku zgody małżonka dłużnika (powoda) na zaciągnięcie zobowiązania przyjął, iż kwestia ta należy wyłącznie do kognicji sądu klauzulowego i może być podnoszona w drodze zażalenia (art. 795 k.p.c.). W omawianej sprawie powód nie zaskarżył postanowienia sądu o nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności. Sąd podkreślał, że zarzuty o charakterze formalnym powinny być podnoszone w postępowaniu klauzulowym, podczas gdy powództwo przeciwegzekucyjne służy obronie merytorycznej dłużnika lub jego małżonka przed egzekucją. Wątpliwości w tym zakresie zostały sformułowane już wcześniej w niniejszym opracowaniu i dotyczą granicy między zarzutami formalnymi i merytorycznymi.

Ostatecznie sąd I instancji uwzględnił powództwo tylko w niewielkiej części, tj. w zakresie, w którym powodowi udało się udowodnić, że świadczenie zostało spełnione na rzecz wierzyciela (zapłata w wysokości ok. 600 zł). W pozostałym zakresie powództwo zostało oddalone. Apelacja powoda została oddalona. Również sąd okręgowy rozpoznający apelację podkreślił, że zarzuty powództwa przeciwegzekucyjnego nie mogą pokrywać się z zarzutami możliwymi do podniesienia w postępowaniu klauzulowym. W uzasadnieniu wyroku stwierdził jednak również, że powód udzielił zgody na zaciągnięcie zobowiązania, ponieważ działał jako pełnomocnik dłużniczki. Pogląd ten należy uznać za kontrowersyjny, w działaniu pełnomocnika trudno jest bowiem dopatrywać się oświadczenia o wyrażeniu zgody we własnym imieniu na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka.

4.5.6. Przypadek 6

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: okręgowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c.
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: nakaz zapłaty
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 i art. 840¹ k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 723.920,88 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w części

W latach 90. XX w. dłużnik i jego małżonka prowadzili wspólnie działalność gospodarczą w formie spółki cywilnej. Przedmiotem tej działalności była dystrybucja

⁷⁸ Uchwała SN z 18.03.2011 r. (III CZP 117/10), OSNC 2011/11, poz. 120, LEX nr 794947.

gazu w butlach. Od 1992 r. firmę prowadził wyłącznie dłużnik, a w 1998 r. powódka zakończyła swoją działalność gospodarczą. W 2000 r. małżonkowie zawarli umowę majątkową małżeńską, znosząc wspólność ustawową. Zobowiązanie dłużnika powstało w wyniku nieuregulowania płatności za dostawy gazu płynnego w latach 2006–2007. W 2007 r. został wydany nakaz zapłaty przeciwko dłużnikowi. Klauzula wykonalności przeciwko powódce z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku wspólnego (na podstawie art. 787 k.p.c.) została nadana w 2008 r.

Powódka wskazała w pozwie, że działalność gospodarcza prowadzona jest wyłącznie przez jej męża, że odpowiedzialność majątkiem wspólnym wyłączona jest z uwagi na zawarcie majątkowej umowy małżeńskiej oraz że nie wyrażała zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez jej męża.

Sąd I instancji odniósł się w zasadzie jedynie do zarzutu umownego wyłączenia wspólności i słusznie wskazał, że intercyza zawarta przez małżonków nie była skuteczna względem wierzyciela – powódka nie udowodniła, że został on poinformowany o umowie majątkowej małżeńskiej przed powstaniem zobowiązania.

Powódka wniosła apelację. Sąd II instancji odniósł się również do zarzutu braku zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania. W uzasadnieniu wyroku sąd uznał, że przeprowadzenie postępowania klauzulowego, którego przedmiotem jest zgoda małżonka, nie wyłącza jej oceny w sprawie z powództwa przeciwegzekucyjnego. Postępowanie klauzulowe ma charakter formalny, co oznacza, że merytoryczna ocena okoliczności związanych z udzielaniem zgody może mieć miejsce na skutek wystąpienia z powództwem opozycyjnym małżonka dłużnika. Wierzyciel w postępowaniu klauzulowym posłużył się w celu wykazania zgody małżonka dokumentem z 1992 r., w którym powódka oświadczała, że wycofuje się z działalności gospodarczej, którą od tej pory będzie prowadził jej mąż. Sąd słusznie ocenił, że dokument ten nie zawierał pełnomocnictwa i nie oznaczał zgody na zaciągnięcie zobowiązania.

W tej sytuacji sąd II instancji pozbawił tytuł wykonawczy wykonalności, z zastrzeżeniem, że nie dotyczy to składników przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego.

Należy pozytywnie ocenić omawiane rozstrzygnięcie w zakresie, w jakim sąd rozważył możliwość oceny okoliczności zgody małżonka na zaciągnięcie zobowiązania w kontekście objęcia tej kwestii kognicją sądu klauzulowego. Wydaje się, że ograniczony zakres udziału małżonka w tym postępowaniu i formalny charakter postępowania klauzulowego przemawiają na rzecz dopuszczalności oceny merytorycznej zgody małżonka w sprawie toczącej się na skutek wystąpienia z powództwem opozycyjnym.

4.3.7. Przypadek 7

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok i 7 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787¹ k.p.c.
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: nakaz zapłaty

- Podstawa prawna powództwa: najpierw art. 841, a potem art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., bez precyzyjnego określenia
- Wartość przedmiotu sporu: 16.780,52 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: oddalenie powództwa

Tytuł egzekucyjny (nakaz zapłaty) został wydany przeciwko dłużnikowi 9.06.2006 r., natomiast kilka dni wcześniej (1.06.2006 r.) dłużnik zawarł związek małżeński. Zobowiązanie, które było podstawą do wydania nakazu zapłaty, powstało zatem przed zaistnieniem wspólności ustawowej i miało związek z działalnością gospodarczą dłużnika w zakresie usług remontowo–budowlanych. Klauzula wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika (powódce) została nadana 22.10.2006 r., z ograniczeniem jej odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego (art. 787¹ k.p.c.). Trzy dni później małżonkowie zawarli umowę majątkową wyłączającą wspólność ustawową, a kolejnego dnia powódka rozpoczęła prowadzenie działalności gospodarczej.

Na wniosek wierzyciela komornik dokonał zajęcia wierzytelności, która przysługiwała powódce w związku z prowadzoną przez nią działalnością gospodarczą. Powództwo przeciwegzekucyjne zostało pierwotnie sformułowane jako żądanie zwolnienia tej wierzytelności spod egzekucji, a więc powództwo ekscydencyjne (art. 841 k.p.c.). Następnie w piśmie procesowym powódka zadeklarowała, że zmienia podstawę powództwa z ekscydencyjnego na opozycyjne, nadal żądając „wyłączenia odpowiedzialności z części majątku, tj. wierzytelności”. Sądy rozpatrujące sprawę w obu instancjach oddaliły żądania pozwu, przy czym sąd I instancji jako podstawę swojego rozstrzygnięcia wskazał brak skuteczności intercyzy zawartej przez powódkę i dłużnika, a sąd II instancji – błędne sformułowanie żądania.

Stanowisko sądu rozpatrującego apelację należy uznać za słuszne. Powódka, mimo zadeklarowanej zmiany podstawy prawnej powództwa, przez cały czas trwania procesu domagała się wyłączenia konkretnej wierzytelności spod egzekucji, co odpowiada treści powództwa ekscydencyjnego. Jak wskazano wyżej (pkt 3.1.), małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności, nie jest osobą trzecią mogącą posługiwać się tym środkiem obrony przed egzekucją. Słusznie również przyjął sąd I instancji, że umowa majątkowa małżeńska, jako zawarta już po powstaniu zobowiązania, a nawet po wydaniu tytułu egzekucyjnego, nie wyłącza odpowiedzialności majątkiem wspólnym.

Warto również zauważyć, że powódka w omawianej sprawie miała szansę skutecznej obrony przed egzekucją. Przede wszystkim zobowiązanie dłużnika powstało przed zawarciem z powódką związku małżeńskiego, a zatem znajdował zastosowanie art. 41 § 3 k.r.o., który ogranicza możliwość zaspokojenia wierzyciela z majątku wspólnego w takiej sytuacji. Przepis ten nie przewiduje zaspokojenia z przedsiębiorstwa wchodzącego do majątku wspólnego. Ponadto przeciwko powódce została nadana klauzula wykonalności na podstawie art. 787¹ k.p.c., a więc z ograniczeniem odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego do majątku wspólnego. Jest to możliwe, gdy zobowiązanie powstało w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa (art. 41 § 2 *in fine* k.r.o.). W omawianej sprawie zobowiązanie powstało w ramach prowadzenia działalności gospodarczej przez dłużnika, natomiast egzekucja została skierowana do przedsiębiorstwa prowadzonego przez powódkę.

Należałoby oczywiście rozważyć, czy mamy w tym przypadku do czynienia z tym samym przedsiębiorstwem.

Powódka nie była reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika – formułowała pisma procesowe osobiście.

4.3.8. Przypadek 8

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok i 9 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: wyrok zaoczny
- Podstawa prawna powództwa: początkowo niesprecyzowana, ostatecznie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 22.362,97 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: oddalenie powództwa

W niniejszej sprawie zastosowanie znalazł znowelizowany w 2004 r. przepis art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w zakresie, w jakim ogranicza on możliwość zgłoszenia zarzutów dłużnika do tych, których nie mógł on wcześniej podnieść.

Zobowiązanie dłużnika wynikało z subsydiarnej odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, która w latach 90. ubiegłego wieku zaciągnęła zobowiązania w związku z nieuregulowaniem rachunków za dostarczanie energii elektrycznej. Wyrok zaoczny w tej sprawie został wydany w 2000 r., a klauzula wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika – w 2010 r.

Powódka (żona dłużnika) wniosła o stwierdzenie nieistnienia roszczenia wierzyciela, wskazując, że uległo ono przedawnieniu oraz że dotyczy okresu, w którym jej mąż nie był już członkiem zarządu spółki. W piśmie procesowym sprecyzowała, że wnosi o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności. W piśmie złożonym na rozprawie pełnomocnik powódki zarzucił również wszczęcie egzekucji przez wierzyciela w sposób niezgodny z przepisami.

Sąd oddalił powództwo w całości, powołując się przede wszystkim na niedopuszczalność zarzutów sformułowanych w pozwie. Zgodnie z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. powodowi przysługują zarzuty dłużnika, których ten nie mógł wcześniej podnieść. Tymczasem zarzuty zgłoszone w omawianym postępowaniu mogły zostać wykorzystane wcześniej przez dłużnika na etapie postępowania rozpoznawczego. Z kolei zarzut nieprawidłowości w zakresie wszczęcia egzekucji – niezależnie od jego merytorycznej dopuszczalności – został uznany za sprekludowany z uwagi na treść art. 843 § 3 k.p.c., który wymaga przytoczenia wszystkich zarzutów w pozwie pod rygorem utraty prawa ich powoływania w dalszym postępowaniu.

Omawiany wyrok nie budzi wątpliwości w zakresie jego merytorycznej i formalnej poprawności. Skłania jednak do refleksji nad słusznością nowelizacji z 2004 r., która ograniczyła możliwość podnoszenia przez małżonka zarzutów dłużnika. W opisaney wyżej sprawie przeciwko dłużnikowi zapadł wyrok zaoczny – dłużnik nie brał udziału w postępowaniu, a jego zarzuty nie zostały nigdy merytorycznie

rozpatrzone. Małżonek dłużnika najprawdopodobniej nie miał wpływu na tę sytuację. Został jednak pozbawiony możliwości posługiwania się argumentami, które potencjalnie mogłyby obronić go przed odpowiedzialnością z majątku wspólnego.

4.3.9. Przypadek 9

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: rejonowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok i 5 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: bankowy tytuł egzekucyjny
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 60.703 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: oddalenie powództwa

Powódka i dłużnik zawarli małżeństwo w 1997 r. W 1999 r. nabyli spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. W 2001 r. mąż powódki zawarł umowę kredytu, którego zabezpieczeniem było wymienione prawo do lokalu. W 2002 r. został wydany bankowy tytuł egzekucyjny. Z kolei w 2004 r. ich małżeństwo zostało rozwiązane przez rozwód. Już po rozwodzie nadana została klauzula wykonalności przeciwko dłużnikowi (w 2006 r.) oraz jego byłemu małżonkowi (w 2008 r.). Na tej podstawie komornik wszczął egzekucję przeciwko powódce.

Ze względu na datę powstania zobowiązania w sprawie znajdowały zastosowanie przepisy sprzed nowelizacji.

Powódka wniosła o pozbawienie w całości wykonalności tytułu wykonawczego wskazując, że nie wyraziła zgody na zawarcie przez jej byłego męża umowy kredytu, a w jej opinii czynność ta przekraczała zwykły zarząd majątkiem wspólnym. Podniosła również, że klauzula wykonalności została nadana już po rozwiązaniu małżeństwa przez rozwód.

Sąd oddalił powództwo. Gdy chodzi o fakt nadania klauzuli wykonalności przeciwko powódce, zdecydowanie stanął na stanowisku, że kwestia ta może być rozstrzygana jedynie w ramach rozpatrywania zażalenia na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności. Powódka nie uczyniła tego – prawdopodobnie uznając, że po rozwodzie nie jest już możliwe ponoszenie odpowiedzialności za długi byłego małżonka. Jakkolwiek od strony formalnej stanowisko sądu może być uznane za poprawne, to należy podkreślić, że rozdzielenie kognicji sądów w postępowaniach klauzulowym i wszczętym na skutek wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym może być dla małżonka dłużnika zaskakujące i niezrozumiałe. W omawianej sprawie doprowadziło też do bezprawnego wydania tytułu wykonawczego przeciwko osobie, która nie pozostaje już w związku małżeńskim.

Odnosząc się do drugiego zarzutu, sąd słusznie wskazał, że w poprzednim stanie prawnym, który znajdował zastosowanie w tej sprawie, zgoda małżonka nie była wymagana do nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności. Sąd przyjął jednak również, że powódka, która została wezwana w postępowaniu klauzulowym do złożenia wyjaśnień, powinna udzielić ich również w tej kwestii. Zarzut braku

zgody na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd nie mógł być zatem rozpatrywany w postępowaniu toczącym się na podstawie art. 840 k.p.c. Pogląd ten należy ocenić krytycznie. Mimo szerszego zakresu kognicji sądu klauzulowego, niż ma to miejsce obecnie, brak jest podstaw do przyjęcia na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów zakazu zgłaszania wymienionego zarzutu w powództwie przeciwegzekucyjnym. O dopuszczalności takiego zarzutu była już mowa we wcześniejszych rozważaniach (por. pkt 3.2.).

4.3.10. Przypadek 10

Ogólna charakterystyka sprawy:

- Sąd: okręgowy
- Czas trwania postępowania: 1 rok i 8 miesięcy
- Podstawa prawna klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika: art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji
- Rodzaj tytułu egzekucyjnego: ugoda sądowa
- Podstawa prawna powództwa: art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.
- Wartość przedmiotu sporu: 83.806 zł
- Ostateczne rozstrzygnięcie: pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności

Zobowiązanie dłużnika wynikało z umów zakupu drewna. Należności te powstały w ramach działalności spółki cywilnej, której współnikiem był dłużnik. Przeciwno współnikom tej spółki wytoczone zostało przez wierzyciela (Skarb Państwa) powództwo o zapłatę. W trakcie toczącego się postępowania jeden ze współników, przedstawiając pełnomocnictwa pozostałych (w tym dłużnika w omawianej sprawie), zawarł ugody sądową, która stała się podstawą prowadzonej później egzekucji. Po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności dłużnik wystąpił z powództwem przeciwegzekucyjnym, twierdząc, że nie udzielał pełnomocnictwa do zawarcia ugody sądowej przez współnika spółki cywilnej. Powództwo zostało oddalone, ponieważ w ocenie sądu zarzut braku pełnomocnictwa nie mieścił się w katalogu zdarzeń będących podstawą do wytoczenia powództwa na podstawie art. 840 § 1 k.p.c. Takie samo stanowisko zajął sąd odwoławczy, który uznał, że możliwe jest wytoczenie powództwa o ustalenie nieważności ugody na podstawie art. 189 k.p.c. Po nadaniu klauzuli wykonalności również przeciwko żonie dłużnika wystąpiła ona z takim powództwem. Sąd I instancji w postępowaniu toczącym się na tej podstawie stwierdził nieważność ugody, jednak sąd apelacyjny zmienił wyrok i oddalił powództwo, wskazując na niedopuszczalność wystąpienia z powództwem na podstawie art. 189 k.p.c. ze względu na brak interesu prawnego po stronie powódki i możliwość wytoczenia przez nią powództwa przeciwegzekucyjnego. Ostatecznie żona dłużnika wystąpiła z powództwem przeciwegzekucyjnym na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., podnosząc przede wszystkim zarzut nieważności ugody sądowej, jako zawartej przez jednego ze współników bez umocowania.

Na podstawie ekspertyzy kryminalistycznej sąd ustalił, że podpis dłużnika na przedstawionym przez jego współnika pełnomocnictwie został sfałszowany, a co za tym idzie – czynność prawna dokonana przez współnika, która nigdy nie została potwierdzona przez dłużnika, była nieważna. Z tych względów sąd

uwzględnił powództwo i pozbawił tytuł wykonawczy wykonalności w całości w stosunku do powódki – żony dłużnika.

Wyrok sądu I instancji zaskarżył pozwany – Skarb Państwa – zarzucając, że sprawa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności toczyła się już z powództwa dłużnika i zapadł w niej prawomocny wyrok, a więc niedopuszczalne było podniesienie zarzutów dłużnika przez powódkę.

Sąd apelacyjny przyjął, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2.07.2004 r., określający szerszy zakres zarzutów możliwych do podniesienia przez małżonka dłużnika. Powódka nie była zatem ograniczona wymogiem podnoszenia tylko tych zarzutów, których dłużnik nie mógł wcześniej podnieść. Swoją pogląd sąd II instancji uzasadnił, powołując się na omawiane w poprzedniej części niniejszego opracowania orzeczenie SN z 28.10.2010 r., i uznał, że w zakresie zmiany art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. nowelizacją z 2.07.2004 r. znajduje zastosowanie reguła intertemporalna z art. 5 ust. 6 nowelizacji z 17.06.2004 r., nakazująca stosowanie przepisów dotychczasowych w przypadku, gdy roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną do SN, który uznał, że w sprawie nie istnieje zagadnienie prawne ani nie zachodzi potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie.

Pogląd sądu II instancji można ocenić jako kontrowersyjny ze względu na zastosowanie reguł intertemporalnych pochodzących z innej ustawy niż ta, która znoveelizowała art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. Niemniej przyjęcie przeciwnego poglądu, zakładającego stosowanie tego przepisu w nowym brzmieniu, prowadziłoby do rozstrzygnięcia trudnego do zaakceptowania z przyczyn natury funkcjonalnej. Zarzuty, z którymi wystąpiła powódka, były w sposób oczywisty słuszne, co więcej – w postępowaniu przed innymi sądami dłużnik i powódka zostali wprowadzeni w błąd co do konieczności obrony swoich praw w drodze procesu na podstawie art. 189 k.p.c.

4.4. Wnioski końcowe

Jak już wcześniej wspomniano, wielkość uzyskanej do badania aktowego próby nie pozwala na postawienie definitywnych wniosków co do wszystkich aspektów problematyki powództw przeciwegzekucyjnych małżonka dłużnika. Wydaje się jednak, że na podstawie przedstawionego wyżej materiału empirycznego możliwe jest poczynienie istotnych konstatacji.

Już na wstępie badania ujawniono błędy w mechanizmach ewidencyjnych w zakresie symbolizacji dotyczącej spraw toczących się na podstawie art. 840 i art. 840¹ k.p.c. Jako błędne należy ocenić nadanie symbolu sprawom o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności na podstawie art. 840¹ k.p.c. w zakresie repertorium RC (spraw rodzinnych). Ze względu na wzajemne przenikanie się postępowań toczonych na wymienionych wyżej podstawach należałoby postulować nadanie jednego symbolu sprawom toczącym się na skutek wniesienia powództwa przez małżonka dłużnika.

Niezależnie od tego, czy nadesłane do badania akta spraw są (zgodnie z deklaracjami sądów) wszystkimi sprawami, które zostały rozpatrzone w latach 2012

i 2013, można sformułować wniosek, że występowanie z powództwem przeciwegzekucyjnym przez małżonka dłużnika nie należy do sytuacji częstych.

Zarówno prowadzone poprzednio badanie, dotyczące postępowań o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jak i badanie omówione powyżej oraz analiza dogmatyczna przepisów wskazują, że w zakresie precyzyjnego określenia kognicji sądów w postępowaniu klauzulowym i toczącym się na skutek wystąpienia z powództwem opozycyjnym występują istotne rozbieżności. Kwestia ta jest kluczowa z punktu widzenia określenia dopuszczalnych w świetle zasady powagi rzeczy osądzonej zarzutów małżonka zgłoszonych w ramach tego powództwa. Wydaje się, że w obecnym stanie prawnym, ze względu na pojawiające się wątpliwości, należy przyjmować liberalną wykładnię przepisów w tym zakresie. W szczególności dotyczy to małżonka dłużnika.

W świetle powyższych uwag należy krytycznie odnieść się do nowelizacji art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w zakresie ograniczenia zarzutów małżonka do tych, których dłużnik nie mógł wcześniej podnieść. Jako właściwszą należy zaproponować formułę zakazującą podnoszenia zarzutów, które zostały już podniesione przez dłużnika, a co za tym idzie – prawomocnie osądzone. Wykluczenie wszelkich zarzutów prowadzi do ograniczenia możliwości obrony małżonka dłużnika, który nie brał udziału w postępowaniu rozpoznawczym, a może zostać obciążony konsekwencjami nieudolności lub zaniechań dłużnika w obronie swoich praw.

Jako przykład liberalnej wykładni zasady wyrażonej w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. wskazać można dopuszczenie przez sąd w jednej z analizowanych spraw (przypadek 6) merytorycznego badania okoliczności związanych z udzieleniem zgody przez małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania. Formalny charakter postępowania klauzulowego oraz ograniczony udział małżonka dłużnika, przeciwko któremu nadawana jest klauzula wykonalności w tym postępowaniu, prowadzą do wniosku, że zakres kognicji sądu klauzulowego nie powinien automatycznie ograniczać zakresu zarzutów zgłaszanych w powództwie opozycyjnym małżonka dłużnika.

Zarówno w rozważaniach dogmatycznych, jak i w ramach opisu konkretnych badanych spraw, zwrócono uwagę na problemy w zakresie stosowania reguł intertemporalnych dotyczących znowelizowanego art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.

Przeprowadzone badanie wskazało na brak praktycznego znaczenia unormowania art. 840¹ k.p.c. Małżonkowie z reguły pozostawali w przekonaniu, że umowa majątkowa małżeńska zabezpiecza ich interesy majątkowe, zapominając, że zgodnie z art. 47¹ k.r.o. posiada ona skuteczność wobec osób trzecich wtedy, gdy była im wiadoma. Skuteczne powołanie się na nią w ramach powództwa opozycyjnego jest uwarunkowane tą właśnie przesłanką.

Ostatnia konkluzja ma charakter ogólny i odnosi się do natury unormowań dotyczących szeroko rozumianego postępowania egzekucyjnego i obrony dłużnika przed egzekucją. Skutki postępowania egzekucyjnego mają dotkliwy charakter dla dłużnika i mogą oznaczać utratę dorobku całego życia. Konsekwencje porównywalne są w tym przypadku z sankcjami karnymi. Z tych względów unormowania prawne powinny mieć w tym zakresie możliwie nieskomplikowany i jasny dla obywateli charakter. Zasada ta w szczególności powinna dotyczyć środków obrony dłużnika przed egzekucją. Analiza poszczególnych przypadków spraw wskazała, że zasady te są niejasne nie tylko dla stron postępowania, ale często dla ich

pełnomocników, a nawet dla sądów orzekających. Oczywiście gwarancje ochrony praw dłużnika nie mogą prowadzić do zablokowania egzekucji. Jednakże można dokonać oceny, że w chwili obecnej obowiązujące przepisy stwarzają zbyt wiele opisanych wyżej wątpliwości interpretacyjnych, które utrudniają podjęcie obrony również w przypadkach na to zasługujących.

Summary

Jerzy Stryk – Spouse's adverse claim based on Art. 840(1)(3) and Art. 840¹ of the Code of Civil Procedure

This paper concerns the defence of a debtor's spouse in enforcement proceedings by means of adverse claims made pursuant to Art. 840(1)(3) of the Code of Civil Procedure (CCP) and Art. 840¹ CCP.

The first part contains a theoretical analysis of the problem, which is discussed from a broad perspective, covering the objections raised by the debtor's spouse at the stage of proceedings for issuing a writ of execution for an enforcement order. One of the most important issues discussed in the paper is an analysis of the relationship between the so-called writ-of-execution proceedings and the proceedings triggered by the adverse claim, and especially the scope of jurisdiction of the court issuing the writ and the court examining the case initiated by the adverse claim.

The second part of the paper is of an empirical nature: it is a report on examination of files of cases resulting from adverse claims under Art. 840(1)(3) CCP and Art. 840¹ CCP.

In the conclusions, the writer indicates a problem relating to precise definition of the scopes of jurisdiction of courts in writ-of-execution proceedings and proceedings triggered by the debtor's spouse's adverse claim. There is a critical assessment of the current wording of Art. 840(1)(3) CCP, which limits the spouse's ability to raise objections. Both in reflections on the legal literature and in the descriptions of specific examined cases, attention is drawn to problems with applying the transitional rules concerning the amended Art. 840(1)(3) CCP. The examination reveals lack of practical importance of the norm contained in Art. 840¹ CCP. As part of a general assessment of the legal regulations in question, attention is drawn to their complex and unclear character from the point of view of debtor's spouse who may be affected by execution.